

บทที่ 5

รุสเซีย : เหตุของการทูต (ค.ศ. 1862-1890)

ระหว่าง ค.ศ. 1854-1871 สันติภาพ disarmament ในยุโรปอย่างอ่อนแอง ความขัดแย้งใด ๆ บังปรากฏอยู่ ความพยายามที่จะยุติความขัดแย้งก็นักจะดำเนินไปในลักษณะที่จะต้องหันมุ่งใช้กำลังอาวุธ สันติภาพจึงยืนยอยู่ได้ภายใต้เจ้าของอำนาจแห่งการรุ่งใช้กำลังทหาร (Armed peace) เหล่านาำาอำนาจก็แบ่งฝ่ายตลอดเวลาตามลักษณะอุดมการณ์และผลประโยชน์ที่แตกต่างกันระหว่าง ค.ศ. 1854-1870 อาจจะกล่าวได้ว่า ชาติที่มีบทบาทเป็นที่ครั้นเกรงคือ ฝรั่งเศสภายใต้การนำของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 (Napoleon III, Charles-Louis Napoleon Bonaparte, ค.ศ. 1808-1873) พระราชนิเวศน์และพระราชวัตรของพระองค์ล้วนส่อเจตนาเร้มสืบยอดมาจากการจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 คือมุ่งสร้างความยิ่งใหญ่ (Hegemony) เหนือยุโรปโดยต้องเริ่มด้วยการแก้ไขความตกลงแห่งเวียนนา (ค.ศ. 1815) ที่ฝรั่งเศสเสียเปรียบ ฝรั่งเศสแทรกเป็นยาดាในกรณีความขัดแย้งทุกหนแห่งด้วยความปรารถนาที่จะสำแดงความสำคัญยิ่งใหญ่ของตนและด้วยความต้องการผลประโยชน์เป็นการตอบแทน

นโยบายฝรั่งเศสมีลักษณะเสนออึงไว้ดูประสังค์แน่วแน่ จนมีผู้วิจารณ์เป็นนโยบายการเมืองที่เรียกว่าการค้าบริการ ("La politique de pourboire") ยุโรปจับตาดูบทบาทฝรั่งเศส ด้วยความไม่ไว้วางใจและไม่เชื่อดีอ โดยนโยบายฝรั่งเศสกลับมีส่วนผลักดันให้มหาอำนาจทุกฝ่าย ดังตอนเป็นปฏิบัติต่อฝรั่งเศสนั้น เพิกเฉยไม่เข้าร่วมและหรือขัดขวางบทบาทฝรั่งเศสในความขัดแย้งทุกหนแห่งในยุโรปนั้น เมื่อพิจารณาบทบาทฝรั่งเศสร้อนกับบทบาทรุสเซีย จักเห็นได้ว่า ทั้งสองฝ่ายมีส่วนก่อเกิดความเปลี่ยนแปลงทางดุลยภาพแห่งอำนาจในยุโรป โดยต่างก็ต้องการเปลี่ยนแปลงแก้ไขสนธิสัญญาที่ตนเสียเปรียบ ฝรั่งเศสต้องการแก้ไขสนธิสัญญาเวียนนา (ค.ศ. 1815) และรุสเซียต้องการแก้ไขสนธิสัญญาปารีส (ค.ศ. 1856) ดังที่นโปเลียน มีพระราชดูแลเข้าถึงชาร์ใน ค.ศ. 1858 ว่า “ท่านทรงต้องพระประสงค์ที่จะเปลี่ยนสนธิสัญญาปารีส หนอนั้นก็ควรที่จะเปลี่ยนสนธิสัญญาปี ค.ศ. 1815”¹

¹ Robert C. Binkley, **Realism and Nationalism, 1852-1871** (in the series of **The Rise of Modern Europe**) (New York : Harper & Row, Publishers, 1963), p. 179.

การเปลี่ยนแผนที่ยุโรป

แม้กลืนปฏิวัติระหว่าง ค.ศ. 1820-1850 จะสลบชบเซาในบางครั้งและทวีพลังในบางขณะ กลืนปฏิวัติที่ประสบความสำเร็จในเบลเยียมและกรีซ ก่อเกิดการปฏิรูปการเมืองหลายครั้งในอังกฤษ แม้จนถึงบังคับให้มีการลั่นระฆองเก่าในฝรั่งเศส ปรัสเซีย ดินแดนเยอรมัน และออสเตรียได้สำเร็จ แต่ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้โดยเหตุแห่งการปฏิวัติตัวนสั่งผลสำคัญ อนุก้อนน์ต์เฉพาะต่อรัฐอาณาจักรนั้น ๆ เท่านั้น ยังมีได้มีผลต่อดุลยภาพแห่งอำนาจในยุโรปโดยตรง รัสเซียเองก็ได้สำเร็จ แต่ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้โดยเหตุแห่งการปฏิวัติตัวนสั่งผลสำคัญ ต่อต้านกลืนปฏิวัติได้สำเร็จ แต่ต้านกลืนปฏิวัติทุกหนแห่งในยุโรป แต่แล้วแนวร่วมในการต่อต้านกลืนปฏิวัติได้สำเร็จ แต่ต้านกลืนสุดลงโดยบริษัทและดุลยภาพแห่งอำนาจก็ได้แปรเปลี่ยนไปด้วย เมื่อสามมหาอำนาจในยุโรปจะวันออก คือปรัสเซีย ออสเตรียและรัสเซียเริ่มนิวนิวนิยามต่อ กันในลักษณะที่ต่างคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่า ดังปรากฏว่า เมื่อรัสเซียพยายามแผ่ขยายอาณาเขตและอำนาจอิทธิพลเข้าไปในภาคสมุทรน้ำขึ้น ก่อเกิดสหภาพไครเมียขึ้นนั้น ปรัสเซียวางแผนเป็นกลาง ออสเตรียวางแผนเป็นกลางในชั้นดัน แล้วใช้มาตรการข่มขู่จะแทรกแซงทางทหารต่อรัสเซียสองครั้ง รัสเซียจำต้องถอยและสบายนื้องเงื่อนของสนธิสัญญาปารีส (1856) รัสเซียคุณแค้นและอุปศกหมายที่จะแก้ไข (Revise) สนธิสัญญาอยู่ทุกคนหายใจ บทบาทและทำทีของออสเตรียเองก็เป็นสิ่งที่รัสเซียจักต้องไคร่ควรัญให้หนักยิ่งขึ้นกว่าเดิม แต่ที่ประจักษ์คือทางไม่ครีต่อ กันได้สิ้นสุดลงแล้ว อันเป็นผลร้ายต่อ ออสเตรียเอง เพราะบรรดาแวนแควันเยอรมัน และอิตาลีได้รวมพลังที่จะรวมประเทศของตน ต่อต้านอำนาจอิทธิพลของ ออสเตรียเดิมที่² ออสเตรียไร้ญาติขาดมิตรต้องเผชิญกลืนปฏิวัติในดินแดนเหล่านี้อย่างโอดดีที่ยว การรวมประเทศเยอรมันนี้และอิตาลีที่สำเร็จผลย่อมเปลี่ยนแปลงแผนที่ยุโรปและพลิกดุลยภาพแห่งอำนาจในยุโรปอย่างใหญ่หลวง

รัสเซียได้แสดงตนว่าพร้อมที่จะให้บทเรียนแก่ออสเตรียอย่างสาสม ดังปรากฏว่า เมื่ออิตาลีได้ดำเนินการทุ่มเทกานฟาร์มฝรั่งเศสเป็นพันธมิตร เพื่อยื้อหยุ่นให้ออสเตรียเป็นฝ่ายกระทำศึกันนั้น ฝรั่งเศสได้ทابกานให้รัสเซียสนับสนุนอิตาลี โดยได้ลงนามในสนธิสัญญาเมื่อวันที่ 3 มีนาคม ค.ศ. 1859 ระบุว่า ฝรั่งเศสรับรองที่จะให้รัสเซียปรับปรุงแก้ไขสนธิสัญญาปารีส (ปี 1815) ได้โดยรัสเซียก็พร้อมที่จะให้ฝรั่งเศสแก้ไขสนธิสัญญาที่เวียนนา (ปี 1815) ได้เช่นกัน ในขณะเดียวกัน ฝรั่งเศสและรัสเซียก็แสดงตนไฟสันติโดยเสนอให้ยุโรปเปิดการประชุมพิจารณาปัญหาอิตาลี แต่การประชุมนั้นล้มเหลว

²Weber, p. 753.

อย่างไรก็ตาม โดยความช่วยเหลือทางทหารครึ่ง ๆ กองฯ ของฝรั่งเศสในสังคกราน ค.ศ. 1859 และโดยความกรุณาของรุสเซีย อิตาลีได้ขับไล่อิทธิพลของออสเตรียออกจากภาคเหนือได้สำเร็จ และจัดตั้งราชอาณาจกรอิตาลีขึ้นใน ค.ศ. 1861 ดินแดนที่ยังอยู่ใต้อำนาจ ออสเตรียคือ เวนิซเซีย (Venetia) และกรุงโรมภายใต้การยึดครองของฝรั่งเศส อิตาลีจึงต้องใช้เชิงการทูตเพื่อร่วมดินแดนดังกล่าว เป็นการเดินการทูตที่ชาญฉลาดโดยอาศัยจังหวะเมือง เก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากความขัดแย้งระหว่างมหาอำนาจในยุโรป

เมื่อออสเตรียสูญเสียอำนาจอิทธิพลในอิตาลี ออสเตรียก็ต้องระมัดระวังที่จะรักษา อิทธิพลของตนในเยอรมันนี แต่ความพ่ายแพ้ของออสเตรียในศึกสงครามกับชาวรัฐเดนิย (ค.ศ. 1859) ได้มีดั่งท่องว่างจังหวะเมืองให้ปรัสเซียแสดงบทบาทมากขึ้นในการการเมือง ของดินแดนเยอรมันน์ แต่ปรัสเซียมีสามารถจะแสดงบทบาทได้เต็มที่ถ้าปราศจากความพร้อม ทางการทูตและการทหาร พระเจ้าวิลเลียมที่ 1 (William I, ค.ศ. 1861-1888) แห่งปรัสเซีย ทรงมีนโยบายปฏิรูปการทหารให้ทันสมัยซึ่งต้องอาศัยบประมาณมหาศาล แต่สภាផ្សេងของ ปรัสเซีย (ด้วยในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1848) ไม่ขึนยอม ด้วยเกรงทหารจะเรืองอำนาจ ก่อเกิด วิกฤตการณ์ในรัฐสภา แม้จะทรงบุนสภាផ្សេងแล้วให้เลือกตั้งใหม่ ก็ปรากฏว่า สภาใหม่ก็ยัง คงยืนกรานไม่ขึนยอมผ่านงบประมาณทหาร เมื่อการเมืองก้าวถึงจุดนี้ พระเจ้าวิลเลียมทรง ห้อพระทัยครับที่จะஸະราชย์ นายพล ฟอน รูน (Von Roon) เสนอบเด็กลาโนมได้ทราบ บังคมทูลแนะนำให้เรียกตัว ฟอร์สต์ ออตโต ฟอน บิสมาร์ค (Furst Otto von Bismarck, ค.ศ. 1815-1898) ราชทูตประจำกรุงปารีสให้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

อาจจะนับเนื่องได้ว่า ช่วงระยะเวลาระหว่างการประชุมที่เวียนนาใน ค.ศ. 1815 จนถึง ปีที่บิสมาร์คลาອอกใน ค.ศ. 1890 เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่ง โดยเฉพาะทาง ด้านการพัฒนาทางการเมืองในยุโรปคือ การรวมประเทศเยอรมันภายใต้การนำของปรัสเซีย (ค.ศ. 1871) และการรวมอิตาลีภายใต้การนำของชาร์ดิเนีย (ค.ศ. 1870) นักการทูตที่เลือกชื่อว่า ชาญฉลาดคือ บิสมาร์ค และคาวัวร์ ในวงการเมืองยุโรป ไม่มีนักการเมืองและนักการทูตผู้ใดที่จะ มีความสามารถเป็นเยี่ยมเสมอเหมือนบิสมาร์ค เขาเป็นทั้งอัจฉริยะนักการเมืองที่มีเล่ห์เหลี่ยม แพร่พระราช ฉลาดรอบรู้ทันต่อเหตุการณ์สภาวะสิ่งแวดล้อม และเป็นทั้งนักการทูตที่ชำนาญ ในการเดินแಡนคุณเชิงการทูตจนทุกฝ่ายติดกับดักบิสมาร์คอย่างถอนตัวไม่ขึ้น วงการทูตทั้งยุโรป ล้วนตอกย้ำถึงการทูตที่นักการทูตทุกคนต้องการ บิสมาร์คในด้านหนึ่ง จนเป็นที่ยอมรับกันว่า แกนกลาง ทางการทูตยุโรปอยู่ที่นั่น เนื่องจากบิสมาร์คเป็นสำคัญ จึงเป็นการสมควรที่จะเรียนรู้โดยย่อว่า บิสมาร์คดำเนินการทูต อย่างไร มีผลต่อรุสเซียประการใดบ้าง

บิสмар์คได้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีปรัสเซียในเดือนกันยายน ค.ศ. 1862 การรวมเยอรมันดำเนินไปโดยบิสмар์ค มีนโยบายสร้างสัมพันธไมตรีกับรัสเซีย บุแห่งให้รัสเซียกับออสเตรียเป็นปฏิปักษ์ต่อกันทุกวิถีทาง (ขณะนั้นปัญหาที่ทำก่อเกิดความบาดหมางใจกันได้เริ่มด้วยเรื่องความสมุทรนอลบ้าน ต่างฝ่ายต่างต้องการบลอกบ้านมาก) พยายามกีดกันฝรั่งเศสให้วางแผนเป็นกลางในกรณีปรัสเซียพิพากษากับรัสเซียก็ตามในยุโรป และพยายามดำเนินการทูตสนับสนุนอังกฤษมิให้เข้าแทรกแซง นโยบายเหล่านี้ล้วนมีจุดมุ่งหมายจะรวมประเทศเยอรมันโดยมิให้ชาติใดเข้าแทรก และโดยมิให้ออสเตรียมีพันธมิตรร่วมขัดขวางในการที่ปรัสเซียรวมเยอรมัน เป็นการสร้างวงล้อมออสเตรียให้อยู่โดดเดียว จึงอาจกล่าวได้ว่า รัสเซียจักมีบทบาทนิใช่น้อยในการทำให้ปรัสเซียรวมเยอรมันสำเร็จผล ถ้าปราสาจากความร่วมมือจากรัสเซียมหาอำนาจอื่น ๆ ก็มิอาจเข้าแทรกแซง เพราะมิกำลังรวมกันไม่เพียงพอ อีกทั้งอังกฤษเองก็ค่อนข้างจะพอใจที่จะเห็นปรัสเซียรวมเยอรมันเพื่อคุ้มครองอำนาจรัสเซียและฝรั่งเศสในยุโรป

สิ่งแรกที่บิสмар์คได้กระทำการคือ การพยายามหันเหความสนใจของออสเตรียจากเรื่องดินแดนเยอรมันไปสู่ปัญหานายในยุโรปภาคกลาง กล่าวคือ ปัญหางجرราดรัคออสเตรียเอง อันประกอบด้วยแวร์แวร์และวัตต์วัตต์ ที่ต่างเชื้อชาติวัฒนธรรม ก่อเกิดโอกาส萌芽ให้ฝรั่งเศสและรัสเซียเข้าแทรกแซง ในขณะเดียวกัน ปรัสเซียจะดำเนินการรวมชาวยุโรปนี้ ซึ่งหมายถึงการเผชิญหน้ากับจักรวรรดิออสเตรีย แต่ออสเตรียจะเสียเปรียบ เพราะเผชิญขบวนการรวมประเทศโดยชาวยุโรปและเยอรมันในเวลาเดียวกัน ออสเตรียจะเผชิญปัญหาสองด้านกระหนาบ เสียเปรียบเชิงการทูตอย่างเด่นชัด

โอกาสอำนาจในเดือนมกราคม ค.ศ. 1863 ไปแลนด์กอนกฎ สืบเนื่องมาจากการที่รัสเซียภายใต้การนำของ zar อะเล็กซานเดอร์ที่ 2 ซึ่งเป็นที่ยกย่องว่าเป็นนักปฏิรูปไม่อาจจะตัดสินใจได้แน่แน่ว่า ควรปักครองไปแลนด์อย่างเข้มงวด หรือควรให้ไปแลนด์มีสิทธิ์ในการปกครองตนเอง ปัญหาไปแลนด์นั้นมิได้หมายถึงการถูกเอกสารแห่งอำนาจที่ต้องห้ามแต่ยังเป็นปัญหาซึ่งเกี่ยวกับดินแดนด้วยชาวยุโรปแลนด์รัวร้องต้องการไปแลนด์ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นั่นคือ ไปแลนด์ที่มีพรมแดนก่อนปี 1772 ซึ่งเป็นปีเริ่นต้นของการแบ่งไปแลนด์ต่อมาก 3 ครั้ง ความต้องการของไปแลนด์ซึ่งลั่นเหลือเกินขีดคันความสามารถของรัสเซียที่จะตอบสนองได้ ชาวไปแลนด์เองก็สุดสิ้นหนทางที่จะเป็นไห้ได้เช่นกัน เพราะแม้แต่ไปแลนด์จะพยายามดึงปัญหาชาติตามให้เป็นปัญหาระหว่างประเทศเพื่อให้ยุโรปช่วยตนปลดแอกรัสเซีย โดยอ้างสถานะของตนตามเงื่อนไขสนธิสัญญาที่เวียนนาปี 1815 ไปแลนด์ก็ไม่สามารถจะช่วยตนเองให้รอดพันເງື່ອນນີ້ของรัสเซียได้ เพราะไปแลนด์ขาดชนชั้นที่จะนำขบวนการ คือชนชั้นกลาง ชนชั้นสูงที่มีปรากฏตัวขาดความสามารถที่จะนำ ยุโรปเองก็แตกความสามัคคิจนไม่อาจจะร่วมสังฆกรรมกันได้โดยง่าย โอกาส萌芽จึงเป็นของรัสเซีย

รัสเซียพร้อมที่ให้ไปแพนด์มีสิทธิ์ปักครองตนเอง แต่ไปแพนด์ต้องการเอกสารซึ่งรัสเซียไม่อาจจะยินยอมได้ หนทางเดียวที่จะรักษาไปแพนด์คือ ปักครองไปแพนด์โดยตรง แต่รัสเซียขาดระบบราชการที่มีประสิทธิภาพพอที่จะส่งข้าราชการไปกำกับราชการไปแพนด์ได้ รัสเซียจึงต้องใช้มาตรการเด็ดขาดแทนคือ ปักครองแบบทหารโดยใช้กฎอัยการศึก พยายามขัดกวดลังพวกหัวรุนแรงและรักชาติซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักศึกษา โดยเรียกเกณฑ์เข้าประจำกองทัพ ทำให้ชาวไปแพนด์ลุกฮือขึ้นเป็นกบฏในเดือนมกราคม ค.ศ. 1863 ญูโรเปิร์นจับตาดูไปแพนด์ด้วยความสนใจยิ่ง

ชาวไปแพนด์ไม่มีกองทัพและไร้พันธมิตร บรรดามหาอำนาจในญูโรปล้วนเพิกเฉย เพราะบิสมาร์คได้แสดงตนเห็นอกเห็นใจรัสเซียอย่างเปิดเผย โดยทำอนุสัญญาที่อัลเวนสเบร็ค (Alvensberg Convention) ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1863 ปรัสเซียยินดีที่จะควบคุมพฤติกรรมของชาわไปแพนด์ในดินแดนไปแพนด์ภายใต้การดูแลของปรัสเซียเอง และเสนอว่าพร้อมที่จะช่วยรัสเซียปราบกบฏไปแพนด์ รัสเซียปฏิเสธข้อเสนอดังกล่าว เชิงการทูตในครั้งนั้นได้เปลี่ยนแนวไปแล้วอย่างเห็นได้ชัด รัสเซียสมานฉันท์กับปรัสเซียต่อต้านการแทรกแซงของบรรดามหาอำนาจภายใต้การนำของโนไปเลียนที่ 3 ที่จะบีบบังคับให้รัสเซียให้สิทธิ์ปักครองตนเอง แก่ไปแพนด์ และให้ไปแพนด์ปฏิรูปตนเอง ฝรั่งเศสเสนอตัวเป็นที่บริကามบ้าง ญี่ปุ่นบังคับให้รัสเซียตกลงเรื่องไปแพนด์ใหม่บ้าง โดยจัดตั้งไปแพนด์ภายใต้การของราชย์โดยยกยศตระกูลออสเตรีย ยกเวนีเชือหอิตาลี โดยออสเตรียจะได้รับมอบความไวetyและเวลาเชียทดแทน ฝรั่งเศสเสนอเมืองการประชุมขึ้นในเดือนพฤษภาคม แต่ออสเตรียไม่เห็นด้วย แม้แต่มหาอำนาจอื่น ๆ ในญูโรปก็ไม่ค่อยพอใจฝรั่งเศสที่มีที่ท่าต้องการจะยกเลิกความตกลงที่นครเวียนนา (ค.ศ. 1815) ทุกฝ่ายกรีงเกรงฝรั่งเศสจะสร้างจักรวรรดิอีก ถึงกระนั้น อังกฤษ ฝรั่งเศสและออสเตรีย ก็ได้ยืนบันทึกต่อชาวยิปเปิร์นเชิงประท้วงการปราบกบฏไปแพนด์ แต่ไม่มีฝ่ายใดยอมใช้กำลังบังคับ รัสเซียเองก็ยินยอมว่า กบฏไปแพนด์เป็นกิจกรรมภายในของรัสเซีย ชาติอื่นไม่มีสิทธิ์แทรกแซงตามเงื่อนไขความตกลงที่เวียนนา กบฏไปแพนด์จึงถูกปราบจนราบคาบในปีต่อมา

บทบาทของฝรั่งเศสก่อให้เกิดความบาดหมางกับรัสเซียเด่นชัด การแทรกแซงในกรณีไปแพนด์ที่รัสเซียถือเป็นกิจกรรมภายใน เป็นเรื่องที่รัสเซียไม่อาจให้อภัยฝรั่งเศสได้ เมื่อรัสเซียมีเป็นมิตรต่อฝรั่งเศส ปรัสเซียได้เข้าทابทามรัสเซียนับแต่นั้นมา โดยแสดงตนเป็นมิตรในนามยากรของรัสเซีย ในนามที่รัสเซียเผชิญหน้าอังกฤษ ฝรั่งเศสและออสเตรีย รัสเซียจะมีปรัสเซียขึ้นบัดเดียงข้างเสมอ เมื่อใดที่ปรัสเซียมีความขัดแย้งกับรัสเซิด ฯ ปรัสเซียก็ยอมหวังที่จะเห็นรัสเซียแสดงตนเอื้อเพื่อต่อปรัสเซียเข่นกัน ความใกล้ชิดของสองมหาอำนาจและการที่ญูโรปขาดกันฝรั่งเศษย่อมเป็นเครื่องขัดถึงโฉนดหน้าของการเมืองญูโรปในบันปลาย

ดังจะเห็นได้จากการณีพิพาทระหว่างปรัสเซียกับเดนมาร์กด้วยเรื่องการครอบครองแคว้นชเลสวิกและไฮลซ์ไตน์ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1863 อังกฤษและฝรั่งเศสมิ่งอาจเสนอตัวเข้าไปกลับเกลี้ย เพราะรุสเซียวางแผนเป็นกลาง เป็นการตอบแทนความมีน้ำใจอันดึงดายของปรัสเซีย ที่มิได้แทรกแซงในกรณีไปแลนด์แห่งเดือนกรกฎาคม ทั้งกรณีไปแลนด์และกรณีชเลสวิกและไฮลซ์ไตน์ดำเนินไปตามความประ oran ของรุสเซียและปรัสเซีย โดยไม่มีมหาอำนาจฝ่ายใดเข้าแทรกแซง ทั้ง ๆ ที่ฝรั่งเศสเองได้พยายามที่จะเข้าแทรกแซง อาทิ เสนอเริ่กประชุมมหาอำนาจทั้งหมด (Congress) เพื่อพิจารณาสนธิสัญญาต่าง ๆ ที่เป็นผลมาจากการประชุมณ ณ เวียนนาแห่งปี ค.ศ. 1815 แต่ทุกฝ่ายกลับเพิกเฉย เพราะหวัดวิดกว่า ฝรั่งเศสมีเจตนาจะสร้างจักรวรรดิเรียกร้องดินแดนต่าง ๆ คืน

กรณีแคว้นชเลสวิกและไฮลซ์ไตน์ก่อเกิดสังคրามขึ้นระหว่างปรัสเซียและออสเตรียกับเดนมาร์กซึ่งได้ลิ่นสุดลงโดยปรัสเซียและออสเตรียได้ครอบครองแคว้นเหล่านั้น อันเป็นเหตุก่อเกิดกรณีพิพาทกันเอง บิスマาร์คดำเนินการทุกกล่องฝรั่งเศสเป็นกลาง และช่วยบิสมาร์คดึงอิตาลีเข้าร่วมเป็นพันธมิตรของบิสมาร์คในการทำสังคրามกับออสเตรีย ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1866 เรียกกันว่า สหกรณ์เจ็ดสัปดาห์ (The Seven Weeks' War) ออสเตรียพ่ายแพ้ปรัสเซีย ณ บุทธถูนิชาโดวา (Sadowa) ขัยชนะของปรัสเซียและความพ่ายแพ้ของออสเตรียที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้ยุโรปดื่นตะลึง สหกรณ์เปิดฉาโดยยุทธการสายฟ้าแลบและสื้นสุดอย่างรวดเร็วนไม่เปิดโอกาสจังหวะเหมาอย่างใดให้ฝรั่งเศสกลับเกลี้ย เพื่อแลกกับผลประโยชน์ทางดินแดนที่ฝรั่งเศษหมายตา (ดินแดนโนร์เคน์แลนด์) การที่จักรวรรดิออสเตรียพ่ายแพ้ต่อปรัสเซียมีความหมายถึงการเปลี่ยนแผนที่ยุโรป ก่อเกิดประเทศใหม่คือ เยอรมันในอนาคตที่ทรงพลังมากพอที่จะพลิกดุลยภาพแห่งอำนาจในยุโรป

ความเดินทางผู้ของปรัสเซียที่รุ่นดินแดนเยอรมันภาคเหนือ (ตามสนธิสัญญาแห่งกรุงปราก - Prague, สิงหาคม ค.ศ. 1866) เข้าด้วยกันเป็นสามพันธรัฐเยอรมันเหนือย้อมทำให้ฝรั่งเศสได้คิดและเริ่มวิடกอย่างแท้จริง ฝรั่งเศสจึงเปลี่ยนนโยบายจากการเป็นมิตรกับบิสมาร์ค มาเป็นการหนุนเยอรมันนีภาคใต้ให้เป็นเอกสารต่างหาก และแสดงตนว่าพร้อมที่จะเข้าแทรกแซงทางทหารเพื่อช่วยเหลือ เพื่อหวังผลตอบแทนเป็นดินแดนชดเชย เป็นเหตุให้ปรัสเซียเกิดความขัดแย้งกับฝรั่งเศส ปรัสเซียหันไปหารุสเซียทันทีโดยในเดือน มีนาคม ค.ศ. 1868 ได้ทำความตกลงกันว่า ในกรณีเกิดสังคրามระหว่างฝรั่งเศสกับปรัสเซีย รุสเซียจะระดมพลชุมนุมกำลังไว้ตามพรมแดนติดกับอสเตรีย เพื่อเป็นการบีบบังคับมิให้ออสเตรียเข้าสังครามกระบวนการหลังปรัสเซีย

ฝรั่งเศสได้ทابทานมหาพันธมิตรเข่นกัน โดยเจรจา กันของอสเตรีย ออสเตรียเสนอให้ ฝรั่งเศสพิจารณาความสมุทรน帛ลข่านว่าการเป็นของของอสเตรียนากเพียงใด ฝรั่งเศสจำต้องเพิกเฉย เพราะคานสมุทรบ帛ลข่านเป็นดินแดนที่รุสเซียต้องการมาก ฝรั่งเศสไม่ต้องการเป็นศัตรูกับรุสเซีย ดินแดนคานสมุทรน帛ลข่านและอิตาลีเป็นข้อขัดแย้งทำให้ฝรั่งเศสไม่อาจผูกพันธมิตรกับ ออสเตรียได้สำเร็จ อีกทั้งอังกฤษเองก็เริ่มนีปฏิริยา เมื่อบิスマาร์คลงหัวสนธิสัญญาลับระหว่าง ปรัสเซียกับฝรั่งเศส ฝรั่งเศสแสดงเจตจำนงจะรวมเบลเยียม ความเป็นกลางของเบลเยียมเป็น บันไดขึ้นแรกของเสถียรภาพความมั่นคงของอังกฤษ อังกฤษจึงพร้อมที่จะต่อสู้ฝ่ายไดกีตามที่จะ ละเมิดความเป็นกลางของเบลเยียม

สงครามระหว่างปรัสเซียกับฝรั่งเศส (The Franco-Prussian War) ได้อุบัติขึ้นใน เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1870 ฝรั่งเศสเป็นฝ่ายแพ้ยิงพล้าอย่างหนักในยุทธภูมิเซдан (Sedan) โอกาสจึงเอื้ออำนวยให้รุสเซียเห็นจังหวะเหมาะสมที่จะกอบโกยผลประโยชน์ส่วนตน ในวันที่ 20 ตุลาคมนั้นเอง เจ้าชายกอร์ชาคอฟ (Prince Gorchakov) เสนนาบดีต่างประเทศได้ทรงประกาศ สิทธิของรุสเซียที่จะมีอำนาจอธิปไตย ("Sovereign right") เนื่องจากเดียว เป็นการประกาศว่า สนธิสัญญาแห่งปารีสปี ค.ศ. 1856 (ผลของสังคրามไครเมีย) เป็นโมฆะ อังกฤษและออสเตรีย ได้แต่ประท้วงโดยคำพูด ปรัสเซียเอาใจทั้งสองฝ่ายโดยเสนอให้เปิดการประชุมเพื่อพิจารณา สถานะของทะเบียน

ในวันที่ 7 มกราคม ค.ศ. 1871 ในขณะที่ปรัสเซียกำลังรุกคืบหน้าเพื่อโจมตีกรุงปารีส ที่ประชุม ณ นครลอนดอนและล้าคลาลังจันต้องยอมรับสิทธิของรุสเซียเหนือทะเบียน เป็นการ ยกเลิกสนธิสัญญาแห่งปารีสโดยพฤตินัย ใน ค.ศ. 1856 อังกฤษและฝรั่งเศสได้ลงทุนทำ sang กรรมไครเมียเพื่อสักดิ้นการขยายอาณาเขตของรุสเซีย จนรุสเซียสูญเสียทะเบียนไป แต่แล้ว โดยเชิงการทูตที่ฉวยโอกาสในภาวะสังคրามในยุโรป รุสเซียก็ได้รับคืนสิทธิทุกประการและทุกสิ่ง ที่สูญไปตามสนธิสัญญา อังกฤษได้สิ่งใดบ้างจากการทำ sang กรรมไครเมีย?

ปรัสเซียได้ทำสนธิสัญญากับฝรั่งเศสที่แฟรงค์เฟิร์ต (Treaty of Frankfurt) ในเดือน มีนาคม ค.ศ. 1871 ฝรั่งเศสยกแคว้นอัลซัส (Alsace) และลอร์เรน (Lorraine) ให้ปรัสเซีย ปรัสเซียสถาปนาจักรวรรดิเยอรมันเป็นมหาอำนาจยิ่งใหญ่ในยุโรปภาคกลาง เป็นศูนย์กลางแห่ง ความสนใจของยุโรปนับแต่นั้นมา ปี ค.ศ. 1871 เป็นต้นมา อาจถือได้ว่าเป็นปีแห่งการ เปลี่ยนแปลงทางการทูตครั้งยิ่งใหญ่

โดยเชิงการทูตและการสังคราม ปรัสเซียได้ทำลายสมาพันธรัฐเยอรมันที่จัดตั้งขึ้นตาม ความตกลงแห่งเวียนนา (ค.ศ. 1815) ผลักดันอสเตรียออกจากเยอรมันและสืบสุดความเป็น มหาอำนาจยิ่งใหญ่ อีกทั้งกดฝรั่งเศสให้ตกต่ำลง ผู้ที่ก้าวขึ้นมาแทนที่คือ รัฐเยอรมัน ผลพลอย

ได้ที่เห็นเด่นชัดจากขวนการรวมเยอรมนีคือ การที่รุสเซียได้ครอบครองทະเดคำและสำแดงตน เป็นมหาอำนาจที่ก้าวร้าวรุกราน อิตาลีได้ขึ้นต่อสุดท้ายในการรวมอิตาลี (กันยายน ค.ศ. 1870)

แต่ถึงกระนั้น สิ่งที่ควรสังเกตคือ บทบาทของรุสเซียและอังกฤษในการที่ปรับเปลี่ยน เยอรมันี รุสเซียแสดงความเป็นมิตรและความเป็นกลาง อังกฤษตั้งตนเป็นกลางอย่างรวดเร็ว นิให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดล่วงละเมิดดุลยภาพแห่งอำนาจ แต่ส่วนรวมปี ค.ศ. 1866 และ ค.ศ. 1871 ได้ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว พลิกผันดินแดน ก่อเกิดรัฐใหม่ที่แพร่ผันดุลยภาพแห่งอำนาจของอย่างรวดเร็วจนยากที่อังกฤษและรุสเซียเองจะสามารถรับข้อความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ ทั้งอังกฤษและรุสเซียจึงกลับเป็นผู้อยู่ในอกสังเวียนแห่งการต่อสู้ระหว่างสามมหาอำนาจคือ ฝรั่งเศส ออสเตรียและปรัสเซีย อังกฤษและรุสเซียจะยินยอมรับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร ถ้าปราศจากหลักการทดเชย (Compensation) เป็นดินแดนหรือผลประโยชน์อื่น ๆ เป็นเครื่องตอบแทน? ความพินาศอัปราชัยของฝรั่งเศสและออสเตรียมายถึงศูนย์นิตรล้าหรับรุสเซีย ที่จะเริ่มดำเนินการแผ่ขยายอาณาเขตอีกรั้งหนึ่ง หลังจากที่รุสเซียต้องลำด้อยดังแต่พ่ายแพ้ สงครามโลกเมียเป็นต้นมาถึง 10 ปีกว่า

ดังแต่รัชสมัยชาร์ลส์เล็กซานเดอร์ที่ 1 การขยายอาณาเขตมีได้มุ่งหมายเพื่อสร้างแนวป้องกันตนของอีกด้านไปแล้ว หากแต่เป็นการขยายอาณาเขตครอบครองดินแดนต่างเชื้อชาติ ภาษาภัณฑ์รวม ซึ่งหมายถึงการที่รุสเซียจัดตั้งนี้เหตุกระบวนการทั้งเป็นความขัดแย้งถึงขั้น สงครามกับยุโรป บรรดาดินแดนที่รุสเซียได้มาก็ดินที่จะเป็นไทย รุสเซียก็เพียรที่จะปิดกั้นด้วยการดำเนินนโยบายลีนชาติ (Russification) เพื่อสะทวงแก่การรวมกันเป็นจักรวรดิเดียวกัน (Unification) แม้รุสเซียจะมีปัญหาลีนชาติและรวมตัวจักรวรดิที่ยังแก้ไม่ตก รุสเซียก็มีได้รั้งรอดีจะขยายอาณาเขตต่อไปเมื่อมีโอกาสจังหวะเหมาะสม ความกระหายอำนาจและดินแดนนั้น หาได้เป็นความจำเป็นแต่บ่ำใจสำหรับรุสเซีย แต่รุสเซียก็ล้อนนโยบายขยายอาณาเขตเป็นนโยบายสำคัญเหมือนเป็นเหตุผลความเป็นความตายของรัฐ (Raison d'être)³ การพัฒนาอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมก็มีส่วนทำให้การขยายอาณาเขตกล่าวเป็นสิ่งจำเป็น ขึ้นมาด้วย แต่รุสเซียเองไม่มีพื้นฐานกำลังอำนาจทางเศรษฐกิจที่จะช่วยหนุนเนื่องนโยบาย แผ่ขยายอาณาเขต ตรงกันข้าม การขยายอาณาเขตโดยส่วนรวมได้ทำให้รุสเซียยากจนและบางครั้งส่วนรวมก็กินขอบเขตของด้านเกินขีดคันความสามารถของกองทัพรุสเซีย ดังปรากฏชัดจากความพ่ายแพ้ในสงครามโลกเมีย

³Hoetzscher, p. 134.

ในการดำเนินนโยบายแผ่ขยายอาณาเขตนั้นรัสเซียย่อมจะต้องคำนึงถึงกำลังแสนyanukap ซึ่งชนะของปรัสเซียในการรวมเยอรมัน หมายถึงซึ่งชนะของเทคโนโลยีทางทหารและความชาญฉลาดของปรัสเซียในการใช้การสื่อสารขนส่งคมนาคมที่ทันสมัยเพื่อประโยชน์ในการทหาร ปรัสเซียได้มีระบบการเกณฑ์ทหาร (Universal compulsory army service) การฝึกและการเข้าประจำการเป็นกองหนุนด้วยกองทัพปรัสเซียมีองค์กรประสานงานกันและมีคณะกรรมการทั่วไป (General staff) สถาบันทหารแบบปรัสเซียเช่นนี้ คือความไฟแรงของรัสเซียที่จะเลียนแบบ ดังแต่ ค.ศ. 1874 แต่รัสเซียที่มีทรัพยากรธรรมชาติมหศาลและประชากรมากมายนั้นยังขาด การบริหารที่จะนำสิ่งทั้งสองมาใช้ให้เป็นประโยชน์ รัสเซียเผชิญกับปัญหาขาดแคลนเงินทอง หรือแม้แต่จะมีเงินทอง ก็ขาดความรอบรู้ในการพัฒนาเองและในการบริหารการคลัง การรถไฟที่ขาดเงินลงทุนและขาดเทคโนโลยียังพัฒนาไปได้เพียงครึ่ง ๆ กลาง ๆ สิ่งที่ควรสังเกตคือ ถ้ารัสเซียมีผู้นำที่มีความสามารถและมีการบริหารราชการที่มีประสิทธิภาพ รัสเซียก็จะกลายเป็นมหาอำนาจที่ทรงพลังทางด้านแสนyanukapอย่างน่าขยາดสำหรับชาวยุโรป แม้แต่เพียงการคาดการณ์ถึงความเป็นไปได้นี้ ก็เป็นเรื่องฟันร้ายมากที่เดียวสำหรับชาวยุโรป

อย่างไรก็ตาม ทั้ง ๆ ที่รัสเซียขาดกำลังแสนyanukapที่มีคุณภาพสูงและขาดการพัฒนา การสื่อสารคมนาคม รัสเซียมีได้ทัดออยในการดำเนินนโยบายแผ่ขยายอำนาจอาณาเขต ในสายตาของชาวยุโรป รัสเซียยังเป็นมหาอำนาจที่น่าประท้วนด้วยกำลังกองทัพที่แม้จะไร้คุณภาพ

เมื่อพิจารณาทรัพยากรคนงานของผู้นำรัสเซียเอง ชาร์โอลีกชานเดอร์ที่ 2 มีได้ทรงโปรดปราน ทรงครุ่นเห็นด้วย แต่ก็มีได้ทรงลงที่จังหวัดอีโนนโซลเดิร์น พระองค์ทรงฝึกไฟนิยมปรัสเซียยิ่งเสียกว่าประเทศชาติของพระองค์เอง แต่ลักษณะนิยมและลักษณะนิยมเพ่าพันธุ์สلافก็ผลักดันให้ชาร์ดองทรงตกลงได้ พลอยใจนเข้าสู่สังคมทั้ง ๆ ที่มีได้ทรงโปรดปรานฯ เลย การแผ่ขยายอาณาเขตที่แม้ชาร์มีได้ทรงโปรดนานถึงขั้นทำสังคม ก็ทำให้ยุโรปเห็นรัสเซียเป็นมหาอำนาจที่กระหายอำนาจและดินแดน จนพร้อมที่จะรับเพื่อช่วงชิงสิ่งที่ตนต้องการ การเมืองยุโรปจึงเพ่งเลิงรัสเซียว่าเป็นบ่อเกิดแห่งความไม่สงบระหว่างประเทศและมหันตภัยคุกคามสันติภาพของยุโรป

การทูตภายนอก 1871 : วิธีใหม่

ย่อมเป็นที่ทราบกันดีว่า การทูตของยุโรปตั้งแต่อีดจันถึงปี ก.ศ. 1871 ล้วนดำเนินการโดยนักปักครองที่ใช้คุลพินิจตัดสินใจว่าต้องการสนับสนุนหรือลง闳นาน⁴ แต่ตั้งแต่ ก.ศ. 1871 เป็นต้นมา การทูตที่ผู้ภาคօภูมิเมืองบุคคลสองสามคนเริ่มเป็นไปได้ เหตุการณ์ความวุ่นวายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั่วไปมีลักษณะลับซับซ้อนและยากแก่การพิจารณาตัดสินใจโดยบุคคลสองสามคน และยากที่จะให้คนไม่มีคุณคุณสถานการณ์

ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ที่ก่อให้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมและปฏิวัติทางการเมืองทั่วไปในยุโรป ได้ก่อให้เกิดชนชั้นใหม่ขึ้นในสังคมคือ ชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมกรประชาชนมีการศึกษามาก การสื่อสารคนนาคนที่ก้าวหน้าผลักดันให้ประชาชนมีความสนใจการเมืองมากขึ้นและคระหนักกว่า การเมืองย่อมเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ส่วนตน ผู้ปักครองบ้านเมืองก็ต้องสนใจความต้องการของประชาชน เพราะประชาชนคือ “เสียงสรรษ” ที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้ปักครองประเทศ พลังภาษาของสำคัญสุดที่มีอิทธิพลต่อการทูตคือ หนังสือพิมพ์ ผู้อ่านคือผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง ผู้ปักครองต้องฟังพึงพาณฑิตชนมากขึ้น การต่างประเทศก็ต้องสอดับตรับฟังเสียงปวงชน (Public opinion) ของต่างประเทศด้วย ติดตามกิจการภายในของแต่ละประเทศและติดตามติดชนโดยอ่านบทบรรยายการของหนังสือพิมพ์ที่ทรงอิทธิพลในแต่ละประเทศประกอบด้วย โดยเหตุนี้ ทำให้วงการทูตทุกประเทศต้องเข้าควบคุมหนังสือพิมพ์ทั่วโลกของประเทศที่ตนมีความสัมพันธ์ด้วยวิธีควบคุมที่ได้ผลก็คือการร่วมลงทุนทำหนังสือพิมพ์ทั่วโลก ติดสินนาคคาดเดินบนหนังสือพิมพ์ทั่วโลก เป็นต้น

ในการดำเนินการทูตในสมัยวิทยาศาสตร์ นักการเมืองมักมีอิทธิพลควบคุมการทูต แม้ นักการเมืองจะขาดความรอบรู้ในการความเป็นไปของโลก นักการเมืองก็ทรงอิทธิพลพอที่จะตัดสินใจการเมืองระหว่างประเทศโดยสวนวิญญาณรักชาตินาคุณมิและรังเกียจต่างชาติ การตัดสินของนักการเมืองก็มักขึ้นอยู่กับมติชนที่มักจะรักชาติเหนือสิ่งอื่นใด พฤติกรรมของนักการเมืองที่มักขาดความรับผิดชอบย่อมก่อให้เกิดความบาดหมางและความระวางระหว่างประเทศ ทำให้การเจรจาได้ ฯ มักจะยากลำบากมากขึ้นกว่าปกติ

ผู้ที่รับผิดชอบการทูตโดยตรงจำต้องฟังทั้งมติชนและอย่างภายใต้คำบังการของนักการเมืองด้วย แม้ว่าเสนานดีการต่างประเทศของรัสเซียจะมิได้เป็นนักการเมือง วงการนักการเมืองมักมีวิธี “ครอบ” เสนานดีต่างประเทศทางicutทางหนึ่งเสนอ เสนานดีการต่าง

⁴ Swain, "New Diplomatic Methods after 1871," *Readings in Twentieth-Century European History*, by Alexander Baltzly (New York : Appleton-Century-Crofts, 1950), pp. 28-29.

ประเทศของเหล่านห้าอำนาจล้วนเป็นนักการเมืองที่ต้องเอาใจเสียงปวงชน จึงควบคุมกิจการต่างประเทศที่ประกอบด้วยเหล่าข้าราชการประจำและบรรดาทูตไว้ด้วย แต่ถ้าเสนาบดีไร้อำนาจข้าราชการประจำและทูตประจำต่าง ๆ ก็ย่อมมีอิทธิพลชี้ต้นตามปลายเป็นบรรดาทูตมักจะมีความรอบรู้ ตัดสินใจการต่าง ๆ อย่างสุขุมรอบคอบ พร้อมที่จะเข้าใจปัญหาความยากลำบากต่าง ๆ ของอีกฝ่าย และพร้อมที่จะเจรจาด้วยความขัดแย้งโดยสันติวิธี แต่ทุกเกิดข้าราชการประจำเกิด ล้วนอยู่ภายใต้อำนาจสั่งการของนักการเมือง ความขัดแย้งใด ๆ ที่อาจจะมีหนทางบุคคลได้โดยสันติวิธี จึงกลงเรียด้วยการยุทธ์ตามดุลพินิจของนักการเมืองที่ตกลอยู่ได้อำนาจของมติปวงชนที่เต็มไปด้วยความรักชาติ

การเมืองรัสเซียนนั้นเห็นเด่นชัดว่าเป็นระบอบเก่าที่มิได้ให้ความสำคัญแก่การศึกษา ลึกลับนั้น วงการทูตรัสเซียเองก็เห็นความสำคัญของลักษณะนิยมและลักษณะผู้คนที่สลาฟนักการทูตรัสเซียเอง เช่น เจ้าชายกอร์查คอฟทรงหวานด้วยความสุภาพน้ำเสียง พูดภาษาอังกฤษได้流利มาก การทูตรัสเซียเองก็ย่อมคงเป็นท่าทางของความเร่าร้อนทางลักษณ์ได้น้อยไปกว่ามหาอำนาจอื่น ๆ

ระบบพันธมิตร : เพื่อรัสเซีย ?

คำนิเดของรัฐเยอรมันที่ทรงพังด้วยประชากร 40 ล้านคน มีพรมแดนด้านตะวันตกประชิดฝั่งทะเลสาส ด้านตะวันออกจุดรัสเซีย และด้านใต้จุดออสเตรีย ย่อมก่อเกิดผลกระแทกกระเทือนต่อรัสเซียเพื่อนบ้านและย่อมทำให้อังกฤษเริ่มวิตกกังวลที่ได้เห็นความเปลี่ยนแปลงของดุลยภาพแห่งอำนาจที่มีที่ต่ำกว่ารัสเซียและเยอรมันกำลังเติบใหญ่ในยุโรปอย่างน่ากลัวอันตรายต่อความมั่นคงของอังกฤษเอง

ดุลยภาพแห่งอำนาจในยุโรปได้ปรากฏอยู่อย่างง่อนแง่น และขึ้นอยู่กับเชิงการทูตของฝ่ายเบอร์ลินเป็นสำคัญ ว่าจะรักษาดุลยภาพแห่งอำนาจทุกฝ่ายได้ดีเพียงใด ระหว่างค.ศ. 1870-1914 ได้มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรปอย่างกว้างขวาง รวมทั้งในรัสเซียเอง วงการพาณิชยกรรมขยายตัวสู่คืนแคนไกลโพนทะเลขานก่อเกิดความขัดแย้งอย่างมากภายในมวลหมู่อำนาจ ที่สำคัญคือระหว่างอังกฤษกับเยอรมัน ชะตากรรมของจักรวรดิօตโตมัน และออสเตรียอันเกิดจากแรงบันดาลใจของลักษณะนิยมเริ่มสั่นคลอนมากขึ้นตามลำดับ และเป็นกรณีพิพากษาให้ยิ่งในยุโรปที่มีรัสเซียเกี่ยวข้องโดยตรง ลักษณะนิยมได้แผ่ซ่านไปทั่วทั้งทวีป ในขณะที่อังกฤษและฝรั่งเศสล่าอาณาจักรในทวีปต่าง ๆ รัสเซียและออสเตรียมุ่งแผลงษายาอาณาเขตแสดงความเป็นเจ้าลักษณะจักรวรดินิยมเหนืออาณาจักรอื่น ๆ ที่ต้องการซึ่งเข้าไปเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ภายใต้จักรวรดิรัสเซียเอง ลักษณะนิยมและลักษณะนิยมได้แทรกซึมเข้าไป

เต็มที่สุดที่จะสักด้วยข้อบัญญัติ ลัทธิสังคมนิยม (Socialism) เริ่มแพร่หลายในหมู่นักศึกษาและปัญญาชนทุกหนแห่งในยุโรปรวมทั้งในรัสเซีย

ท่ามกลางกระแสของลัทธิหลักหลายและการพัฒนาของอุตสาหกรรมพาณิชยกรรม วงการทูตในยุโรปก็ได้ผันแปรไปมากมิใช่น้อยจากการทูตของแต่ละประเทศ โดยนักการทูตที่ชำนาญการต่างประเทศได้ร่วมกันกำหนดมาตรฐานยุโรปนั้น ครั้นถึง ค.ศ. 1871 แนวการทูตยุโรปได้มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่กรุงเบอร์ลิน ผู้บังการวินิจฉัยจะตัดความข้อโต้แย้งในส่วนของการทูตของบิสมาร์คนี้ต่อมาเรียกว่าเป็นระบบ และการอยู่ในตำแหน่งอันยาวนานถึงเกือบ 30 ปี ทำให้มีผู้ตั้งชื่อการทูตในระยะ ค.ศ. 1871-1890 ว่า เป็นสมัยของบิสมาร์ค (Bismarckian Period)

รัฐเยอรมันใหม่คือรัฐทรงพลังเป็นที่หัวดิจกของเหล่ามหาอำนาจในยุโรป เป็นความวิตกที่หนักไปในด้านที่ว่า เยอรมันนี้ดำเนินการทูตและการยุทธ์รวดเร็วมากในการเปลี่ยนแผนที่ยุโรป จนเกิดความสงสัยกันว่า เยอรมันจะหยุดยั้งการยุทธ์ จำกัดเฉพาะการรวมประเทศ หรือจะขยายอาณาเขตต่อไปเพื่อครอบครองยุโรป ใน ค.ศ. 1871 ฝรั่งเศสตกต่ำถูกกองทัพเยอรมันยึดครอง ออสเตรีย喪失กีตอกด้วยแม้จะไม่ถูกทำลายให้พินาศและไม่เสียศักดิ์ศรีเท่าฝรั่งเศสตาม มหาอำนาจในยุโรปส่วนถอยเช่นนั้นถึงสองรัฐ บนภาคพื้นยุโรปมีรัสเซียเท่านั้นที่ยังตั้งมั่นอยู่ได้ เเยอรมันนี้ ความทะยานอิกร้ายไม่ที่จะครองครองยุโรป? บิสมาร์คระหว่างนักดึงความคิดของเหล่ามหาอำนาจดังกล่าว เยอรมันพึงพอใจในผลสำเร็จของตนและไม่ประณาทที่จะขยายอำนาจอาณาเขตอีก สิ่งที่เยอรมันนี้ประณาก็คือ สันติสุขในยุโรปเพื่อรักษาสถานะเดิมทางดินแดนศึกสงครามได ๆ ในยุโรปอาจจะแปรเปลี่ยนสถานะเดิมซึ่งอาจจะไม่เป็นคุณประโยชน์ต่อเยอรมัน การสร้างจักรวรรดิเยอรมันให้เป็นปีกแผ่นมั่นคงจักต้องพึ่งพาสันติภาพและความมั่นคงในยุโรปเป็นสำคัญ

แต่สันติภาพความมั่นคงในยุโรปคงจะยืนหยัดอยู่มิได้นาน เพราะยุโรปยังไม่อาจจัดปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ ที่สำคัญคือ ความขัดแย้งระหว่างฝรั่งเศสกับเยอรมันนี้ เยอรมันนิรovere นักดึงว่า ฝรั่งเศสจะต้องคุณแค้นที่พ่ายแพ้สังเวย และเยอรมันได้เตรียมพร้อมเสมอที่จะตั้งรับฝรั่งเศส ดังปรากฏในสนธิสัญญาแฟรงเฟร์ตที่ระบุว่า ฝรั่งเศสต้องยกดินแดนอัลซัสและพื้นที่ $\frac{1}{3}$ ของลอร์เรนให้แก่เยอรมัน ดินแดนดังกล่าวเป็นจุดอ่อนสะทวកแก่การที่ฝรั่งเศสจะรุกรานเยอรมัน^๕ เยอรมันจึงต้องบังคับให้ฝรั่งเศสยกดินแดนนั้นให้แก่ตนด้วยเหตุผล

^๕ วงการทหารเยอรมันดีอ้วว่าเตือกเข้าอัลซิส (Vosges) เป็นแนวพร้อมแคนธรรมชาติที่มั่นคงกว่าแม่น้ำไรน์ อีกทั้งมีทรัพยากรแร่ธาตุเหมาะสมแก่การใช้ผลิตอาวุธยุทโธปกรณ์ ดู Carlton J.H. Hayes, A Generation of Materialism, 1871-1900 (in the series of The Rise of Modern Europe) (New York : Harper & Row, Publishers, 1963), p. 2.

ป้องกันตน แต่การเสียดินแดนที่เป็นของฝรั่งเศสโดยธรรม ได้ทำให้ความขัดแย้งสุดสิ้นหนทางที่จะยุติกันได้โดยเด็ดขาด เพราะฝรั่งเศสจะต้องแสวงหาทุกวิถีทางแม้จันทิกราทำสิ่งงานเพื่อช่วงชิงดินแดนคืน บิสมาร์คทราบดีว่าถ้าฝรั่งเศสสามารถผูกมิตรกับออสเตรียหรือรัสเซียหรือทั้งสองรัฐได้ เยอร์มนีจะเผชิญศึกกระหนบ เยอร์มนีจึงต้องดำเนินการทุตแสวงหาพันธมิตรเพื่อปิดล้อมฝรั่งเศสให้อยู่โดดเดี่ยว ลำพังฝรั่งเศสที่ปราศจากพันธมิตรย่อมจะไม่อาจหาญบรรกุเยอร์มนีและแม้จะบรรกุ เยอร์มนีก็พอที่จะตั้งรับได้ไม่ยากนัก วิธีป้องกันศึกกระหนบก็คือ ตั้งระบบพันธมิตรเพื่อปิดล้อมฝรั่งเศส โดยจะต้องผูกมิตรกับออสเตรียและรัสเซียมีให้หันเหลือผูกมิตรกับฝรั่งเศส

โดยกระหนบถึงขีดคันความสามารถของฝรั่งเศสในการรบและความเป็นไปได้ที่ฝรั่งเศสจะรบเพื่อช่วงชิงดินแดนคืน และเพื่อความเป็นใหญ่ (Hegemony) ในยุโรป บิสมาร์คจึงถือว่าระบบพันธมิตรเป็นความจำเป็นเพื่อความอยู่รอดของเยอร์มนีเอง เขายังกล่าวว่า “เราต้องให้ฝรั่งเศสปล่อยเราให้อยู่ด้านล่าง ถ้าฝรั่งเศสไม่อาจอยู่นั่นเฉยได้ เราต้องป้องกันมิให้ฝรั่งเศสเป็นพันธมิตร ทราบได้ที่ฝรั่งเศสไร้พันธมิตร ทราบนั้นฝรั่งเศษย่อมจะไม่เป็นอันตรายต่อเรา”⁶

แต่ถึงแม้บิสมาร์คจะสามารถขัดสิ่งที่ฝรั่งเศสกับเยอร์มนีได้ สันติสุขก็คงจะไม่ยั่งยืนอีกเช่นกัน เพราะความขัดแย้งระหว่างออสเตรียกับรัสเซียด้วยกรณีพิพาทเรื่องความสมูoothอลข่านนับวันจะทวีความรุนแรงคุกคามสันติภาพในยุโรป และโดยความเป็นมิตรเยอร์มนีอาจต้องถูกดึงให้เข้าเกี่ยวข้อง ซึ่งมิได้เป็นความปรารถนาของเยอร์มนีผู้ไฝสันติและเกรงกลัวความผันแปรของสถานะเดิม บิสมาร์คจึงถือนโยบายสำคัญว่าจะต้องพยายามดำเนินการทุกผู้กุมดั้งอสเตรียและรัสเซียมีให้ก่อศึกสิ่งงานต่อกัน

แกนกลางของระบบพันธมิตรคือออสเตรีย บิสมาร์คถือว่าออสเตรียมีความสำคัญต่อการทุตและการทหารเยอร์มนามากที่สุด แม้ว่าออสเตรียจะตกต่ำและแตกแยกภายในด้วยเหตุที่จักรวรรดิก่อปรัชญาต่างเรื่องชาติภานาวัฒนธรรม เยอร์มนีก็ถือเป็นความจำเป็นที่จะต้องชาร์งไวซึ่งจักรวรรดิอสเตรีย โดยลักษณะภูมิศาสตร์ ออสเตรียเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในสังคม ระหว่างฝรั่งเศสกับเยอร์มนี ถ้าออสเตรียมีผูกมิตรกับฝรั่งเศส ออสเตรียก็สามารถเปิดศึกกระหนบเยอร์มนีได้ด้านหนึ่ง หรือถ้าออสเตรียมีผูกมิตรกับเยอร์มนี ออสเตรียสามารถจะสกัดกั้นยั้งกองทัพรัสเซียมีให้กระหนบเยอร์มนีทางตะวันออกได้ ออสเตรียจะเป็นรัฐที่แก้ปัญหาศึกกระหนบข้างให้แก่เยอร์มนีได้ ความคงอยู่ของจักรวรรดินี้ยังเป็นความจำเป็นยิ่งสำหรับเยอร์มนีอีก เพราะจักรวรรดิอสเตรียเป็นรัฐกันชนสกัดกั้นรัสเซียมายาวตัว อย่างน้อยก็

⁶Langer, p. 275.

ขัดขวางความทายาทของรุสเซียในบอลข่าน ถ้าเยอรมันปล่อยให้จักรวรรดิออสเตรียสลายตัวลงเป็นรัสเซียก็ ฯ บ่อมจะเปิดโอกาสให้รุสเซียเบิดบังถือการรวมผ่าพันธุ์สลาฟ เป็นข้ออ้างบังหนักลินกินรัสเซียก็ ฯ เหล่านั้น นอกจากนั้น ถ้าไร้จักรวรรดิออสเตรีย ในยุโรปจะมีมหาอำนาจยิ่งใหญ่ขึ้นมาเยอรมันก็อ ฝรั่งเศสและรุสเซีย คุกคามเสถียรภาพความมั่นคงของเยอรมัน ฝรั่งเศสในฐานะศัตรูกู้แค้น และรุสเซียในฐานะมิตรที่มาในรูปของศัตรูต่างผ่าพันธุ์ (สลาฟไม่ถูกกับผ่าพันธุ์เยอรมันนานแล้ว) จะคุกคามเยอรมันนี เยอรมันจึงถือออสเตรียเป็นแกนกลางแห่งการรักษาอำนาจเยอรมันนี

อีกรัฐหนึ่งที่เยอรมันจะต้องผูกมิตรด้วยก็อ รุสเซีย โดยเหตุผลเดริงศึกกระหนบทำให้เยอรมันนีต้องผูกมิตรกับรุสเซียและป้องกันทุกวิถีทางมิให้รุสเซียรวมเรหหันไปผูกมิตรกับฝรั่งเศสได้เป็นอันขาด ทรรศนะของเยอรมันนี้นั้นสะท้อนให้เห็นเด่นชัดว่า รุสเซียมีทางเลือกที่จะผูกมิตรกับฝรั่งเศสก็ได้ กับเยอรมันก็ได้ สิ่งที่เยอรมันนีประданจากรุสเซียก็อ พันธมิตร หรืออย่างน้อยที่สุด ความเป็นกลางในกรณีที่เกิดความขัดแย้งถึงขั้นสูงความระหว่างฝรั่งเศสกับเยอรมันนี

รุสเซียเองมีนโยบายต่อเยอรมันนีค่อนข้างจะเปลี่ยนแปลงแล้วหันกัน เดิมที่รุสเซียเป็นมิตรไม่ครึ่งกับปรัสเซีย วางแผนเป็นกลางเมื่อปรัสเซียก่อศึกสงครามกับฝรั่งเศสและกับออสเตรีย รุสเซียพอใจใช่น้อยที่ศัตรูของตนคือออสเตรียและฝรั่งเศสพยายามแพ้ส่งคราม แต่แล้วเยอรมันนีได้ก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจแทนที่สองชาตินั้น โดยมีกำลังแสนധานุภาพมหาศาล อาณาเขตที่แผ่ครอบคลุมเกือบกึ่งหนึ่งของยุโรปภาคกลางนั้นขาดพรหมแคนตะวันออกไกลตั้งแต่รุสเซียยิ่ง เยอรมันนีสามารถสถาปัตย์กันการขยายอำนาจจารุสเซียน่าสู่ยุโรปตะวันตกและภาคกลาง ความยิ่งใหญ่ของเยอรมันนีจึงก่อเกิดความหวาดวิตกแก่รุสเซียมิใช่น้อย ถึงกระนั้น รุสเซียก็หวังว่าเยอรมันจะตอบแทนบุญคุณของรุสเซียที่ได้วางตนเป็นกลางยินยอมให้ปรัสเซียสร้างจักรวรรดิขึ้นมา โดยเยอรมันนียินยอมให้รุสเซียแผ่อำนาจอิทธิพลเข้าไปในบอลข่านเป็นการตอบแทนอย่างน้อยวางแผนเป็นกลาง (พันธมิตรระหว่างเยอรมันนีกับออสเตรียเป็นสิ่งที่รุสเซียไม่ต้องการ) ยินยอมให้รุสเซียกับออสเตรียร่วมกันเพื่อแก่งแย่งความเป็นใหญ่เหนือนอลข่าน และคัดค้านมิให้อังกฤษเข้าแทรกด้วยการยืนยันหลักการปิดซ่องแอบทั้งสองในยามสงบ กว่ากองทัพเรืออังกฤษจะมาถึงที่เกิดเหตุ รุสเซียก็จะสามารถยึดครองคอนสแตนต์โนเปิลและควบคุมซ่องแอบทั้งสอง ด้วยความคิดดังกล่าว รุสเซียจึงตัดสินใจรับไม่ครึ่งของเยอรมันนี⁷

เมื่อพิจารณาในแร่ระบบการปกครอง ออสเตรีย ปรัสเซียและรุสเซียต่างก็เป็นจักรวรรดิ มีการปกครองตามระบบเก่าก็อ จักรพรรดิราชย์ (The Imperial Rule) ความเป็นมิตรไม่ครึ่

⁷ William Leonard Langer, *The France-Russia Alliance 1890-1891* (New York : Octagon Books, Inc., 1967), pp.8-9.

ต่อ กันค่อนข้างจะราบรื่นไม่ใช่น้อย หากมีได้มีปัญหาความสุขทรายลอดข้างเป็นปัญหาใหญ่ก่อเกิดความบาดหมางใจระหว่างรัสเซียกับออสเตรีย ต่างฝ่ายต่างมุ่งเป็นมิตรที่ดีของเยอรมัน

สัญญาณบอกเหตุความผันแปรทางการทูตได้เริ่มขึ้นด้วยการที่จักรพรรดิฟรานซิส焦เซฟ (Francis Joseph) แห่งออสเตรียเสด็จเยือนเยอรมันในเดือนกันยายน ค.ศ. 1872 ตามติดด้วยชาร์โอะเล็กชานเดอร์ที่ 2 แห่งรัสเซีย ปีต์อ์มาจักรพรรดิวิลเดิมที่ 1 ได้เสด็จเยือนออสเตรียในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1873 บิสมาร์คเดินทางไปกรุงเศนต์ ปีเตอร์สเบอร์ก เพื่อลงนามในความตกลงว่าด้วยการช่วยเหลืออีกฝ่ายด้วยกำลังทัพประมาณ 200,000 คน ในกรณีที่อีกฝ่ายถูกชาติที่สามรุกราน ในเดือนมิถุนายน ชาร์โอะเล็กชานเดอร์ที่ 2 เสด็จเยือนเวียนนาทำความตกลงว่าด้วยการปรึกษาทางการเมืองในกรณีที่มีความขัดแย้งกัน ครั้นถึงเดือนตุลาคม สามจักรพรรดิได้ทรงลงนามในสนธิสัญญาพันธมิตรป้องกันตนเอง เรียกว่า สันนิบาตสามจักรพรรดิ (The Three Emperors' League) เป็นมาตรการป้องกันออสเตรียและรัสเซีย ก่อสังคมนดด้วยกรณีบลอกข่าน เพราะเยอรมันจะช่วยผู้ถูกรุกรานเท่านั้น สันนิบาตสามจักรพรรดินี้โดยเนื้อแท้คือพันธมิตรอันศักดิ์สิทธิ์ (Holy alliance) ที่พื้นศีริพื้นใหม่ด้วยจุดมุ่งหมาย ที่จะรักษาระบบอนเก่าและสถานะเดิมนานาชาติไว้

โดยนัยนั้น สันนิบาตสามจักรพรรดิมิได้ให้ผลดีแก่รัสเซียตามที่ประดานา เพราะเงื่อนไขของสันนิบาตเป็นมาตรการบีบบังคับทั้งออสเตรียและรัสเซียมิให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้ครอบครองควบคุมสุญทรายลอดข้างโดยวิธีรบกัน อีกทั้งสันนิบาตนั้นยังสร้างเงื่อนไขผูกมัดรัสเซียให้ช่วยเยอรมันทางทหารในกรณีที่เยอรมันถูกรุกราน รัสเซียมิได้รับสิ่งที่ตนประดานา หากแต่กลับกล้ายเป็นว่า รัสเซียตกเป็นเครื่องมือรับใช้เยอรมัน และผูกมัดรัสเซียให้เข้าเกี่ยวข้องทางทหาร โดยรัสเซียมิได้รับสิ่งใดเป็นผลประโยชน์ที่แน่นอน สันนิบาตสามจักรพรรดิได้สนองตอบความประดานาของเยอรมันมากกว่า กล่าวคือ สามารถสร้างสันติสุขในยุโรป โดยตรึงอัตราเดียวกับรัสเซียไว้มิให้ก่อความขัดแย้งกัน และสามารถปิดล้อมฝรั่งเศสมิให้ก่อศึกด้วยแก้ไขเยอรมันนีอย่างน้อยสันนิบาตนั้นข่มขู่ฝรั่งเศสให้ต้องขับยังชั่งใจ

ฝรั่งเศษหวาดวิตกเสมอที่เยอรมันมีสัมพันธ์ในตรีอันดึงงานกับรัสเซีย ฝรั่งเศสไม่เคยลืมว่าที่เยอรมันรวมประเทศได้สำเร็จโดยผ่านการศึกสงครามมาสามครั้งนั้น ส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากความเป็นมิตรร่วมตรีที่เยอรมันและรัสเซียมีต่อกัน จนสามารถทำให้รัสเซียวางตนเป็นกลางไม่ถือโอกาสสรุกด้ำดินแคนเยอรมันทางตะวันออก เยอรมันจึงสามารถรับรู้ได้โดยสะดวกในแนวรับตะวันตก ถ้ารัสเซียเป็นกลางจะทำให้เยอรมันรุกรานฝรั่งเศสได้โดยง่าย

เหตุเร่งรัดให้เยอรมนีคิดผูกมัดรัสเซียนมาปรากฏใน ก.ศ. 1875 ในเดือนมีนาคม ฝรั่งเศส ได้เพิ่มกำลังพลมีที่ทำว่าอาจก่อศึกล้างแค้นและช่วงชิงอัลซัสและลอร์เรนน์คืน⁸ ทำให้เยอรมนี หัวดวิตกและเห็นความจำเป็นที่อาจจะต้องกระทำศึกก่อน เพื่อเป็นการป้องกันศึกฝรั่งเศสรุก ภายหน้าที่ตนอาจเป็นฝ่ายเสียเมรีบ (A preventive war) เยอรมนีจึงประโคนข่าวว่าจะเปิดศึก เพื่อเป็นการข่มขู่ (War scare) และเพื่อยับยั้งฝรั่งเศสในการเตรียมพร้อมรบในขณะเดียวกัน เยอรมนีก็ตระหนักดีว่า เหล่าน้ำหนาอำนาจล้วนประณานความเป็นมิตรไม่ต่างจากเยอรมนี แต่ เยอรมนีก็พอจะรู้ดีว่า ย่อมไม่มีฝ่ายใดรักใจร้ายเยอรมนี มีแต่จะผูกมิตรด้วยความกล้ามากกว่าด้วย ความรัก เมื่อยเยอรมนีประโคนข่าวศึก ฝรั่งเศสก็ร้องขอให้อังกฤษและรัสเซียช่วยตอน สิ่งที่ บิสมาร์คคาดไม่ถึงได้เกิดขึ้น กล่าวคือ อังกฤษและรัสเซีย (คำมั่นของเจ้าชายกอร์ชาคอฟ) ได้ ให้ความมั่นใจแก่ฝรั่งเศสว่า จักสักดักนี้มิให้เยอรมนีบุกฝรั่งเศส และต่างก็ยืนหนังสือต่อ บิสมาร์คให้รับทราบไว้ เป็นเหตุให้เยอรมนีกรอดแค้นและหัวดวิตกที่เห็นฝรั่งเศษยังมีน้ำหนาอำนาจ อื่น ๆ คุ้มครอง การคุกคามฝรั่งเศสจะเป็นการยากยิ่ง มิได้สะกดตายอีกต่อไป

บิสมาร์คทั้งกรอดแค้นและหัวดวันมากดังที่ได้บันทึกส่วนตัวไว้ว่า

“นี่ใช่ความเป็นมิตรเลยที่ גרโรจน์เข้าใส่หลังเพื่อนผู้ด้วยเชื้อไว้ความระวาง แกลงใจดี ๆ และยังสำแดงตนเยี่ยงเด่นละครัตต์เบียดบังมิตร การกระทำเช่นนี้ ระหว่างเราเหล่าเสนาบดีย่อมเป็นการเสื่อมเสียถึงองค์จักรพรรดิของทั้งสองฝ่าย และเสื่อมเสียถึงทั้งสองรัฐ ถ้าเรา [เจ้าชายกอร์ชาคอฟ] กังวลใจนักให้รั้ง เรันเสียงปรบมือจากปารีส เขายังไม่จำเป็นที่จะต้องทำถึงขั้นกระเทือนความสัมพันธ์ ระหว่างเรากับรัสเซีย ข้าพเจ้าพร้อมที่จะช่วยเขาที่เดียว และจะให้เจ้ารักษาความ “กอร์ชาคอฟพิทักษ์ฝรั่งเศส” [“Gorchakov protège la France”]ไว้ในเครียญ ห้าฟรังค์”⁹

รัสเซียได้แสดงตนว่าเป็นมิตรที่ทางใจมิได้และอาจจะแปรพัตตรได้ ความเป็นกลางของ อังกฤษก็ไม่แน่นอนและควรแก่การสงสัยในท่าที สันติภาพจะยืนยงต่อไปได้โดยแนวทางเดียวก็อ โดยการผูกพันมิตรที่มีเงื่อนไขความร่วมมือทางทหารเป็นเกณฑ์ (Armed Peace) เข้าทำนอง “แม้วันตั้งสูง จงเครื่มรบให้พร้อมสรรพ” เยอรมนีเห็นความจำเป็นที่จะต้องผูกมัดรัสเซีย มิให้เป็นมิตรฝรั่งเศส เป็นการป้องกันศึกที่ฝรั่งเศสและรัสเซียอาจกระหนาบเยอรมนีในภาย ภาคหน้า ความจำเป็นเพื่อรักษาเสถียรภาพความมั่นคงของเยอรมนี และความประณานของ รัสเซียที่จะแผ่อำนาจอิทธิพลเข้าไปในบล็อกด้าน จึงได้เป็นจุดประสงค์ที่เรียนมาระบบทันทัน เส้นทางแห่งการเป็นพันธมิตร

⁸ Ibid., p.13.

⁹ Hayes, p. 25.

รุสเซียได้ผลประโยชน์มากพอหรือไม่ที่จะผูกมิตรกับเยอรมันเช่นนั้น? ถ้าเทียบความสามารถกันแล้ว บิสมาร์คดำเนินการทุตหนีอกว่ารุสเซียหลายเท่าที่นัก ดังจะเห็นได้ว่าสถานการณ์ในจักรวรรดิออตโตมันและแคว้นสมุทรบอลข่านเปิดโอกาสให้รุสเซียเดินที่ในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1875-1878 แต่รุสเซียก็ไม่อาจจะ侥幸โอกาสหนึ่งได้ เพราะอังกฤษแสดงที่ทำเอาริงเจ้าจังพร้อมที่จะขัดขวาง และ เพราะรุสเซียเองก็ติดพันพันธกรณีกับเยอรมันและออสเตรียตามเงื่อนไขของสันนิบาตสามจักรวรรดิ ทั้งออสเตรียและรุสเซียได้แต่ดำเนินนโยบายแทรกซึ้น (Penetration) อำนาจอิทธิพลเข้าไปในแคว้นสมุทรบอลข่าน

อันที่จริงแล้ว ตั้งแต่ออสเตรียสูญเสียอำนาจอิทธิพลในดินแดนเยอรมันและอิตาลีจักรวรรดิออสเตรียก็ตระหนักถึงความอ่อนแอดี จึงพยายามปรับปรุงจักรวรรดิของตนใหม่ใน ค.ศ. 1866 ให้สิทธิ์เสมอภาคแก่สังการี ปรากฏว่าในจักรวรรดิเองมีพวกสถาฟามากมายเป็นชุมชนกลุ่มน้อยที่สำคัญคือ สถาฟในสังการีและสถาฟโนบีเมียที่เรียกกันว่าพวงเชค (Czech) จักรวรรดิออตโตมันเองก็มีผู้พันธุ์สถาฟในแคว้นสมุทรบอลข่าน บรรดาสถาฟในจักรวรรดิ ออสเตรียและออตโตมัน (โดยเฉพาะในแคว้นสมุทรบอลข่าน) ต่างมุ่งแสร้งหาความเป็นผู้นำจากรุสเซีย (ดินแดนยังไหภู่ของผู้พันธุ์สถาฟ) ขบวนการรวมผู้พันธุ์สถาฟ (Pan Slav Movement) ได้ปรากฏทั่วไป เป็นผลตีแก่รุสเซียที่จะใช้เป็นข้ออ้างเข้าครอบครองดินแดนบอลข่านและเบียดบังดินแดนของจักรวรรดิออสเตรีย

ความก้าวหน้ารุกรานของรุสเซียได้แปรเปลี่ยนลักษณะของการแสดงเหตุผลความชอบธรรมไปมากมิใช่น้อย รุสเซียมีได้อ้างเฉพาะผู้พันธุ์ วัฒนธรรมและศาสนาเป็นความชอบธรรมที่จะตั้งตนเป็นผู้นำของขบวนการรวมผู้พันธุ์สถาฟเท่านั้น รุสเซียยังได้หยิบยกเอา ทฤษฎีชีววิทยาของชา尔斯 ดาร์วิน (Charles Darwin) ขึ้นมาอ้างความชอบธรรมด้วย หนังสือของดาร์วินชื่อ The Origin of Species by Means of Natural Selection, or The Preservation of Favored Races in the Struggle for Life (1859 ed.) ได้กล่าวไว้ว่าตอนหนึ่งว่า ทุกผู้พันธุ์ต้องต่อสู้เพื่อความคงอยู่ ผู้อยู่รอดคือผู้พันธุ์ที่ได้รับการคัดเลือกแล้วตามธรรมชาติ (Naturally selected) และย่อวิวัฒนาการ (Evolution) ตนเอง ขึ้นตามกาลเวลา นักวิทยาศาสตร์รุสเซียผู้หนึ่งชื่อ นายนิโคลัส ไอ. 丹尼列夫斯基 (Nicholas I. Danilevsky) ได้อ้างทฤษฎีวิวัฒนาการนี้มาแสดงเหตุผลความชอบธรรมของขบวนการรวมผู้พันธุ์สถาฟ โดยกล่าวอ้างว่า โลกนี้หาได้มีอารยธรรมของมวลมนุษยชาติหรือแม้แต่ของยุโรป ไม่ โลกนี้มีแต่กลุ่มผู้พันธุ์ต่าง ๆ (Racial groups) ประวัติความเป็นมาของแต่ละกลุ่มย่อมเป็นไปภายใต้กฎแห่งธรรมชาติ (Natural Law) ผู้พันธุ์สถาฟมีความเด่นพิเศษเหนือกว่าผู้พันธุ์อื่น เมื่อรุสเซียเป็นชาวสถาฟกลุ่มใหญ่สุดของผู้พันธุ์สถาฟ ก็ย่อมจะมีภาระผูกพันโดย

ธรรมชาติที่จะเป็นผู้นำสลาฟ ดังที่ปรัสเซียเป็นผู้นำชาวเยอรมัน รัสเซียมีหน้าที่รวมชาวสلافเข้าด้วยกันเป็นหนึ่งจักรวรรดิภายใต้การปกครองในรูปสหพันธ์ (Federation) โดยมีนครค่อนแสตนด์โนเป็นเมืองหลวง

แนวคิดของดานิเลฟสก์ได้ปฏิบัติฐานแห่งลักษณะของการณ์เพื่อแสดงเหตุผลความชอบธรรมในการที่รัสเซียจะแผ่ขยายอาณาเขตโดยอ้างเพื่อพันธุ์สلافเป็นเครื่องบังหน้า¹⁰ แต่รัสเซียเองแม้จะมีนโยบายมุ่งครอบครองบริเวณบล็อกข้างวิจิอยู่ รัสเซียขาดความแน่วแน่และการประสานงานทุกฝ่ายในเชิงการทูต¹¹ ออสเตรียเองประณญาที่จะผนวกบอสเนีย (Bosnia) และไฮร์เซโกวีนา (Herzegovina) ในบล็อกข้าง แต่รัสเซียมีข้อยอนให้เปลี่ยนแปลงแผนที่ภูมิภาคนั้น ต่างฝ่ายต่างคุณเชิงกันเต็มที่ ส่วนอังกฤษเอง ทราบได้ที่รัสเซียมีแผ่ขยายอาณาเขตมาสู่ช่องแคบ ก็ไม่ประณญาที่จะข้องเกี่ยวกับความวุ่นวายของการเรียกร้องขอเอกราชโดยรัฐต่าง ๆ ในบล็อกข้างขันที่จริงแล้ว การวิวัฒนาการระหว่างออสเตรียกับรัสเซียก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่อังกฤษมาก

ตั้งแต่ ค.ศ. 1870 เป็นต้นมา อังกฤษมีทรรศนะต่อการขยายด้วยของรัสเซียไปในแนวกว้างขวางถือซึ่งกว่าเดิมมาก อังกฤษถือว่า ถ้ารัสเซียขยายอำนาจของมาสู่ท่าเอมเดตอเรเนียน ได้โดยสะดวก จะเป็นภัยคุกคามแห่งขั้นความเป็นใหญ่กับอังกฤษ¹² ขึ้นกว่านั้น รัสเซียได้แผ่อำนาจอิทธิพลเข้าไปในตะวันออกกลางซึ่งเป็นแหล่งอำนาจอิทธิพลของอังกฤษ อังกฤษจึงมีนโยบายสถาปัตย์กับการขยายด้วยของรัสเซียทั้งในตะวันออกไกลถือ ภูมิภาคควบคุมท่าเอมเดตและตะวันออกกลาง ถ้ามีหนทางได้ที่จะบันทอนอำนาจเด็ดปีกเด็ดหางรัสเซียได้ อังกฤษไม่เคยรังสรรค์ที่จะกระทำให้ถึงที่สุด แต่การแสวงหาพันธมิตรเพื่อสถาปัตย์กับรัสเซียมิได้เป็นสิ่งที่ง่ายดายเลย ออสเตรียอ่อนแอกินไป เยอรมันต้องการมิตรภาพมากกว่าความเป็นปฏิปักษ์กับรัสเซีย ทราบได้ที่รัสเซียยังสนใจบล็อกข้าง ก็เป็นการดีแก่อังกฤษเองที่ต้องการหันเหความสนใจของรัสเซียไปจากตะวันออกกลางและอินเดีย ถ้ารัสเซียผูกมิตรไม่เครียกับเยอรมันและออสเตรียได้สำเร็จและประเมินประเมินผลประโยชน์กันในบล็อกข้าง จะทำให้รัสเซียหมดความวิตกในพรหมแด่นตะวันตกหันมาเอาใจใส่ตะวันออกกลางซึ่งเป็นสิ่งที่อังกฤษไม่ต้องการ นโยบายอังกฤษมุ่งหวังให้รัสเซียมีสัมพันธภาพง่อนแง่นกับเยอรมันและออสเตรียตลอดไป¹³ กรณีพิพาทเรื่องบล็อกข้างได้ทำให้ออสเตรีย เยอรมันและรัสเซียมิอาจเป็นมิตรไม่เครียกันสมความประณญาของอังกฤษ

¹⁰Ibid., p. 13.

¹¹Corrie, p. 168.

¹²กรุงละอีกดิน Philip Magnus, "Talking Turkey", Clough, II, pp. 225-35.

¹³The Franco-Russian Alliance, pp. 4-5.

ปัญหาตะวันออกไกล

ใน ค.ศ. 1875 ขบวนการกู้เอกราชประปรายในคานสุนทรบลข่านเปรียบเสมือนคลื่นไส้ที่น้ำก่อ起ความสงบสุขของจักรวรดิอตโตมัน และทำให้จักรวรดิอ่อนเพลี้ยทຽดหนัก เหล่ามหาอำนาจเปรียบเสมือนนายแพทย์ที่ต้องร่วมประชุม “วางแผน” จักรวรดิ แต่ที่ประชุมก็ตกลงกันมีได้ว่าควรแก้ไขปัญหาหรือวางแผนนานาชาติจึงจะเหมาะสมแก่สภาพอาการ戎才ของจักรวรดิ

ความไม่สงบในจักรวรดิอตโตมันเป็นเหตุแห่งความไม่สงบของยุโรป เมื่อจากมีมหาอำนาจหลายฝ่ายเกี่ยวข้องโดยตรง รัสเซียเริ่มลำเลิกบัญญคุณจากเยอรมนี โดยเดือนไหระลึกถึงความเป็นกลางของรัสเซียที่มีส่วนช่วยให้เยอรมนีรวมประเทศได้สำเร็จ ใน ค.ศ. 1871 รัสเซียเรียกร้องให้เยอรมนีสนับสนุนตนในการแผ่นดินอันชาติพอลในบลข่าน เยอรมนีเติมใจที่จะสนับสนุนรัสเซีย แม้จนถึงการสนับสนุนให้รัสเซียรับกับอสเตรีย หรือกับจักรวรดิอตโตมัน หรือกับอังกฤษ หรือกับสามมหาอำนาจเหล่านั้น ทั้งนี้มีข้อแม้ว่า รัสเซียจะค้าประกันอัลชัสและลอร์เรนนั่ว่า ฝรั่งเศสจะไม่รุกรานเยอรมนีและหรือรัสเซียจะยืนหยัดเคียงข้างเยอรมนีในการต่อต้านการรุกรานของฝรั่งเศสซึ่งหนุนหลังอังกฤษ อีกข้อแม่นั่นคือ รัสเซียจะต้องค้าประกันว่าจะไม่ทำลายจักรวรดิอสเตรีย ปรากฏว่า รัสเซียและเยอรมนีเข้าใจผิดในเจตนาณณของกันและกัน¹⁴ เท่าที่รัสเซียได้รับทราบก็คือ เยอรมนีไม่อาจให้คำมั่นสัญญาไว้จะดำรงตนเป็นกลางถ้าอสเตรียพ่ายแพ้และหรือถูกทำลาย รัสเซียเติมไปด้วยความเจ็บแค้นบทเรียนแรกคือ ออสเตรียเร่คุณรัสเซียมาแล้วครั้งหนึ่งโดยไม่ช่วยรัสเซียในสงครามไครเมีย (ดูรายละเอียดบทต้น ๆ) ครั้งที่สองนี้ เยอรมนีก็ได้แสดงตนเร่คุณรัสเซียอีก บทเรียนจากสองชาตินั้นสอนให้รัสเซียขาดจำว่าไม่ควรให้ความช่วยเหลือฝ่ายใดโดยปราศจากการเรียกร้องผลประโยชน์ชุดเชย

ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1875 บรรดาแวย์แควันในคานสุนทรบลข่านได้เรียกร้องขอเอกราชจากจักรวรดิอตโตมัน การเรียกร้องได้นำไปสู่กบฏในเซอร์เบียโกร์นา ลุกคามไปถึงการก่อการร้ายในมาซิโดเนีย (Macedonia) ในเดือนกันยายนและในเดือนตุลาคมตามลำดับ เหล่ามหาอำนาจในยุโรปก็เริ่มหันมาสนใจปัญหาตะวันออกไกลอีกครั้งหนึ่ง เมื่อจักรวรดิอตโตมันประกาศได้ถอนดอกเบี้ยหนี้สินคืนให้แก่เจ้าหนี้ตัวแทนของตนเพียงกึ่งหนึ่งเท่านั้น օอสเตรียได้พยายามเรียกร้องให้ยุโรปร่วมกันยื่นข้อเสนอให้จักรวรดิอตโตมันปฏิรูปตนเอง แต่ อังกฤษเพิกเฉยต่อข้อเสนอที่นี้ เป็นเหตุให้จักรวรดิอตโตมันคาดคะถว่าอังกฤษเป็นฝ่ายตุบจึงปฏิเสธข้อเสนอของօอสเตรีย ในขณะเดียวกัน ความระส่ำระสายภายในจักรวรดิก็ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1876 บัลแกเรียลุกขึ้นก่อการร้าย ในนคร

¹⁴Ibid., p. 14.

ถอนสแตนด์ในเมืองกีเกิดปัญหาการสืบราชสันตติวงศ์ต่อจากสุลต่านอัลจุล อัซซิส (Abdul Aziz) ซึ่งถูกกลบไปลงพระชนม์ จักรวรรดิได้ประกาศจะลอกการจ่ายคืนหนี้สินแก่ตะวันตก ความรุนแรงภายในเป็นโอกาสเหมาะสมแก่เซอร์เบียและมองเนเนโกร (Montenegro) ให้ก่อการกบฏขึ้น แล้วประกาศสงครามต่อจักรวรรดิในปลายเดือนมิถุนายนการที่เหล่าสถาฟลุกชื่อขึ้นทั่วไปในนอลบาน ย้อนเอื้ออำนวยวัยโอกาสเหมาะสมแก่รัสเซียที่จะสนับขึ้นจักรวรรดิอตโตมัน บิสมาร์คเองก็มีความเห็นใจที่ต้องสเครียและรัสเซียจึงกลืนกินจักรวรรดิอตโตมัน แต่บิสมาร์คก็ต้องการให้เป็นการกลืนกินโดยคล่องกันก่อน

อันที่จริง บิสมาร์คเองเห็นเรื่องนอลบานเป็นเรื่องไร้สาระ ไร้ความหมายใด ๆ พอที่จะให้เยอรมันเสียสละแม้แต่ทหารราบที่คงเพื่อทำสงครามช่วยอสเตรียหรือรัสเซียด้วยเรื่องนอลบาน ถึงกระนั้น บิสมาร์คก็ไม่อาจจะเกลี้ยกล่อมฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดให้ละจากการปล้นส่วนก์ “ตีท้ายครัว” ของจักรวรรดินอลบานได้ บิสมาร์คได้แต่ผ่อนสั่นผ่อนยาในกรณีนอลบาน และไตร่ตรองถึงการยุติปัญหานอลบานที่อาจต้องพิจารณาไว้ซึ่งแบ่งแยกจักรวรรดิตังที่เคยแบ่งไปแลน์ดนาแลว แต่อสเตรียและรัสเซีย หรือแม้แต่องค์ถุนทรีย์ไม่เห็นด้วยกับการแบ่งจักรวรรดิอตโตมัน บิสมาร์คเห็นว่า กรณีพิพาทเรื่องนอลบานอาจนำไปสู่สงครามในยุโรปได้ ยุโรปควรจัดการตกลงเรื่องจักรวรรดิอตโตมันให้เรียบร้อยก่อนที่ตัวจักรวรรดิจะถอยตัว แต่ในที่สุดน่องอังกฤษเอง ดังที่พระนางวิกตอเรียได้เคยสร้างไว้ว่า เรื่องจักรวรรดิอตโตมัน “มิใช่ปัญหาที่ควรจะซ้ำรักษาจักรวรรดิอตโตมันหรือไม่ หากแต่เป็นปัญหาที่ ควรเห็นอกว่าควรในโลกรัสเซียหรืออังกฤษ”¹⁵ .

ออสเตรียเห็นพ้องด้วยกับอังกฤษว่าควรจะลดความคงอยู่ของจักรวรรดิอตโตมันมากกว่าจะวางแผนแบ่งดินที่บิสมาร์คแนะนำ เพราะการทำลายจักรวรรดิอตโตมันจะทำให้รัสเซียได้รับอำนาจผลประโยชน์มหาศาลสุดที่อสเตรียและอังกฤษจะยินยอมได้

ถึงกระนั้น ท่านกล่าวความรุนแรงในนอลบาน ออสเตรียและรัสเซียได้เผาดูเหตุการณ์อย่างไร้สังคม และได้เข้าร่วมประชุมกัน ณ ไรช์ตั๊ดต์ (Reichstadt) เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม ก.ศ. 1876 แล้วร่วมลงมติในความตกลงลับ ซึ่งได้ระบุกดิการต่าง ๆ ที่สำคัญดังนี้

ในการณ์ที่จักรวรรดิอตโตมันสามารถปราบกบฏในกานสมุทรนอลบานได้สำเร็จ ออสเตรียและรัสเซียต้องบังคับให้จักรวรรดิอตโตมันยอมรับสถานะเดิม กานสมุทรนอลบาน เคยได้รับสิทธิ์ปกครองตนเองเท่าใด ต้องยินยอมให้สิทธิ์ต่อไปดังเดิม

¹⁵ quoted in Hayes, p. 28.

แต่ถ้าเซอร์เบียและมองโณนเดนีโกรชนะ ออสเตรียและรัสเซียต้องช่วยสร้างสองรัฐนี้ให้ยิ่งใหญ่ขึ้น โดยมีแวร์แควันชันเจ็คแห่งโนวิบาร์ (Sanjak of Novibazar) เป็นแควันกันชน ออสเตรียครอบครองบودเนียและเออร์เซโกวีนา ส่วนรัสเซียครอบครองแควัน เบสซาрабาเบีย (ซึ่งอยู่ที่ตอนเหนือปากแม่น้ำดานูบ) แวร์แควันรูเมเนีย (Roumelia) บัลแกเรียและแอลเบเนีย (Albania) จะได้รับเอกสารช กรณ์จะได้ครอบครองแควันเทสซาลี (Thessaly) และเกาะครีต (Crete) เมืองคอนสแตนติโนเปลจะเป็นเสรีนกร แผนแบ่งอาณาเขตของออสเตรียและรัสเซียช่วยกันคิดนั้น บิสมาร์กจำต้องรับรู้ทั้ง ๆ ที่ไม่เห็นด้วยเท่าใดนัก

ผลของสหภาพครั้งนั้นปรากฏว่า เซอร์เบียและมองโโนนเดนีโกรแพ้ รัสเซียได้ใช้อาชิพล้มบังคับ โดยยื่นคำขาดแก่จักรวรรดิอตโตมันนีให้เข้ายึดครองเมืองเบลเกรด (Belgrade, เมืองหลวงของเซอร์เบีย) ซึ่งขณะของจักรวรรดิอตโตมันตามติดมาด้วยข่าวเล่าลือถึงความทรุดโทรมในภาระในการปราบกบฏ บรรดาคนหาอาสาจึงประชุมพิจารณาปัญหาตะวันออกที่กรุงคอนสแตนติโนเปล รัสเซียคาดได้ว่าตนอาจจะมีได้รับผลประโยชน์เท่าที่ควร รัสเซียจึงคิดที่จะใช้กำลังทหารทำศึกสงครามขึ้นแล้ว แต่การสหภาพจะสะดวกได้ก็เฉพาะเมื่อยังคงถูกชาวตุรกีเป็นกลาง ฝรั่งเศสและเยอรมันเป็นกลางตามที่รัสเซียคาดไว้ ออสเตรียต้องเป็นกลางโดยแยกกับผลประโยชน์เป็นการชัดเจน ถ้าอสเตรียเป็นกลางก็จะผลักดันให้อยู่กทุกจำต้องวางแผนเป็นกลาง รัสเซียต้องการกระทำศึกกับจักรวรรดิอตโตมันด้วยความมั่นใจว่า จะไม่มีมหาอำนาจอื่นใดแทรกแซงเข้าช่วยจักรวรรดิอตโตมัน

โดยแผนการทางการทูตดังกล่าว ออสเตรียและรัสเซียได้ลงนามในความตกลงเป็นการลับอีกในวันที่ 15 มกราคม ค.ศ. 1877 โดยระบุว่า ในกรณีที่รัสเซียก่อสงครามกับจักรวรรดิอตโตมัน ออสเตรียจะวางแผนเป็นกลาง ไม่สนับสนุนและหรือร่วมการใกล้เกลียกรัฐพิพากษาโดยอสเตรียจะได้ครอบครองบูรณาภิเษกเป็นการตอบแทน

ทันทีที่จักรวรรดิอตโตมันปฏิเสธข้อเสนอของมหาอำนาจทั้งหลายที่ให้จักรวรรดิอตโตมันปฏิรูปตนเอง รัสเซียก็ประกาศสงครามกับจักรวรรดิอตโตมันในวันที่ 24 เมษายน ค.ศ. 1877 ในสหภาพครั้งนั้น รัสเซียมีจุดมุ่งหมายที่จะฉีกสนธิสัญญาปารีสแห่งปี 1856 (สงครามไครเมีย) การทูตก็สะดวกด้วย เพราะอสเตรียเป็นกลาง ปรัสเซียไม่สนใจ อังกฤษกำลังขัดเคืองกับการที่จักรวรรดิอตโตมันทรุดกรรมต่อชาวบูลาห์ จนไม่อาจสนับสนุนได้โดยตรง ญี่ปุ่นก็ไม่พอใจเช่นกัน ทุกอย่างดูจะปลดไปร่วงเป็นโอกาสเหมาะสมเหลือเกิน รัสเซียจึงหวังที่จะเผด็จศึกได้รวดเร็วสมประสงค์ จักรวรรดิอตโตมันจะตาถึงชาติ

รัสเซียได้เคลื่อนทัพผ่านรูเมเนีย ข้ามเทือกเขาอลูบาน แต่ก่อนทัพรุสเซียขาดประสิทธิภาพในการระดมพลและบำรุงการรบ ตัวแม่ทัพเองคือ แกรนด์ ดุ๊ก นิโคลัส

(Grand Duke Nicholas) ก็ไร้ความสามารถ ถ้ารัสเซียขาดความสนับสนุนจากเหล่าบล่ามข่าน โดยเฉพาะเซอร์เบีย กรีซ มองเตเนโกร รูเมเนียและบัลแกเรียที่ประกาศสงเคราะห์อิกร่องก่อ การร้ายกับจักรวรดิอตโตมันในเวลาต่อมา รัสเซียอาจจะพินาศในการกระทำศึกครั้งนั้น¹⁶ ดังจะเห็นได้ว่า ในชั้นต้น จักรวรดิอตโตมันได้ต่อต้านอย่างหนึ่งแน่นหน้าได้ชัยชนะที่บุหานี เพลฟนา (Plevna) ในเดือนกรกฎาคม ชัยชนะครั้งนั้นมีส่วนช่วยการสลายตัวของจักรวรดิ อตโตมันไว้ได้ถึง 40 ปี และทำให้จักรวรดิยังสามารถควบคุมสองช่องแคบต่อไปได้ แต่ชัยชนะนั้นไม่อาจจะยั่งการรุกของรัสเซียไว้ได้¹⁷

กองทัพรัสเซียเข้าเมืองโซเฟีย (Sofia, เมืองหลวงของบัลแกเรีย) ในเดือนมกราคม ก.ศ. 1878 และเริ่มรุกคืบหน้ามุ่งสู่กรุงคอนสแตนติโนเปล ชัยชนะของรัสเซียที่เห็นกันแฉะเอื่อง ได้ทำให้อังกฤษตื่นตระหนกมาก เพราะการที่รัสเซียรุกคืบหน้ามุ่งสู่กรุงคอนสแตนติโนเปลย่อน หมายถึงการที่รัสเซียจะควบคุมสองช่องแคบ และแผ่ขยายอำนาจในอนาคตของมาสู่ทะเล เมดิเตอเรเนียน เป็นมหันตภัยต่ออังกฤษ เพราะน่านน้ำเมดิเตอเรเนียนและภูมิภาคตะวันออกไกล คือ "เส้นทางชีวิต ('life line')" ของอังกฤษไปสู่เอเชีย ซึ่งเป็นแหล่งพลังงานอิทธิพลมหาศาลของ อังกฤษ เมื่อจักรวรดิอตโตมันมีท่าจะเพลี้ยงพล่านนั้น อังกฤษย่อมจะต้องตัดสินใจ ยกด้วยรัสเซียทันที โดยการส่งเรือรบเข้าช่องแคบไปลอบลำหน้าเมืองคอนสแตนติโนเปลเมื่อ เดือนกุมภาพันธ์ เพื่อเป็นการคุ้มเขียงการรุกของรัสเซียและเดือนรัสเซียมิให้ล้าเข้าสู่เขตด้วยห้าม (คือนครคอนสแตนติโนเปล) ในขณะเดียวกัน ชัยชนะอย่างรวดเร็วของรัสเซียได้ทำให้ออสเตรีย หวาดวิตกมาก ท่าทีของอังกฤษและออสเตรียจึงผลักดันให้รัสเซียต้องยอมสงบศึกตามข้อเสนอ ของจักรวรดิอตโตมันในวันที่ 3 มีนาคม ก.ศ. 1878 โดยลงนามในสนธิสัญญา ณ เมือง ชาาน สตีฟโน (San Stefano) ซึ่งมีเงื่อนไขตามคำนึงการของรัสเซียดังนี้

1. บัลแกเรีย รูเมเนีย และมาซิโดเนีย มีสิทธิ์ปกครองตนเองเป็นอิสระ โดยรัสเซียจะ ยึดครองบัลแกเรียชั่วคราวเป็นเวลา 2 ปี
2. รัสเซียได้ขยายฝั่งทะเลเดตันออกของทะเลเดด้า ได้แก่ คาร์ส (Kars) อาร์ดาหัน (Ardahan) นายาซิด (Bayazid) และนาฐุม (Batum)
3. รัสเซียได้โคบรุดจา (Dobrudja บริเวณทางใต้ของสามเหลี่ยมปากแม่น้ำดานูบ) ซึ่งจะแยกกับรูเมเนียเพื่อขอบเขตอาณาจักร (ที่รัสเซียเสียไปเมื่อครั้งสงครามไกรเมีย)
4. เชอร์เบีย มองเตเนโกรและรูเมเนียเป็นอิกราช
5. รัสเซียและออสเตรียร่วมกันควบคุมบอสเนียและเชอร์ไซโวีนา ซึ่งจะได้สิทธิ์ ปกครองตนเองเป็นอิสระ

¹⁶Ibid., p.31.

¹⁷Stipp, Part III, p. 258.

6. จักรวรรดิอตโตมันต้องรื้อป้อมค่ายตามชายฝั่งแม่น้ำดานูบ

7. จักรวรรดิอตโตมันต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสังคրาม

สนธิสัญญาชาน สตีฟานோได้ปิดฉากการปักครองของจักรวรรดิอตโตมัน และเปิดฉากการแฝ่งอำนาจอิทธิพลของรัสเซียในบอลข่านแทนที่ บลล์แกเรียมีขนาดพื้นที่กว้างใหญ่โดยเบียดบังดินแดนของเซอร์เบีย รูเมเนียและกรีซ ทำให้สามชาติไม่พอใจ รัสเซียเป็นผู้ให้กำเนิดความยิ่งใหญ่แก่บลล์แกเรียมและได้เข้ายึดครองสองปี ย่อมทำให้ออสเตรียไม่พอใจ อังกฤษถือว่าบลล์แกเรียมจักเป็นบริหารเอื้อโอกาสให้รัสเซียได้รุกคืบหน้าไปสู่การครอบครองคอนสแตนติโนเปิล ในอนาคต อีกทั้งการที่รัสเซียขยายดินแดนในบริเวณเทือกเขาทرانส์คอเคซัส (Transcaucasus) ย่อมเป็นอันตรายคุกคามอังกฤษซึ่งแฝ่งอำนาจอิทธิพลในตะวันออก อังกฤษจึงมีเหตุผลที่จะแสดงความไม่พอใจในชัยชนะของรัสเซีย รัสเซียเองก็เปิดโอกาสให้ออสเตรียรวมพลังกับอังกฤษ โดยการที่รัสเซียจะเมิดความตกลงที่บังคับอสเตรีย (ซึ่งระบุว่า ออสเตรียจะเป็นกลาง โดยได้ครอบครองบอสเนียและเซอร์เบีย) ภายหลังรัสเซียยังพยายามกีดกันอังกฤษ โดยเจรจา กับ ออสเตรียฝ่ายเดียว ออสเตรียได้ตั้งข้อเรียกร้องจำนวนมากเป็นบัญชีทางว่าราและแสดงทำที่จะรวมตัวกับอังกฤษ อังกฤษเองแรก ๆ ก็มีที่ทำจะต้องการเช่นนั้น แต่ออสเตรียเล่นตัวมากเกินไป อังกฤษจึงนุ่งเงรากโดยตรงกับรัสเซีย ออสเตรียและอังกฤษไม่ยินยอมให้รัสเซียชื่นชมกับชัยชนะเดิมที่และแสดงทำที่พร้อมที่จะรับ ถ้ารัสเซียปฏิเสธข้อเสนอของออสเตรียที่จะให้เปิดการประชุมทำให้รัสเซียจำต้องยินยอมให้หยุดไปเปิดการประชุมขึ้นที่เบอร์ลิน บิสมาร์คแสดงตนเป็นกลางเดิมที่ไม่เข้าข้างรัสเซียแต่อย่างใด

ก่อนการประชุมนานาชาติจะเปิดฉากขึ้น อังกฤษได้ทำความตกลงกับอสเตรียและกับจักรวรรดิอตโตมันซึ่งระบุว่า ถ้ารัสเซียขยายดินแดนบริเวณเทือกเขาคอเคซัส อังกฤษอาจจะเข้ายึดครองและปักครองเกาะไซปรัส (Cyprus)

ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1878 การประชุมได้เริ่มขึ้นที่เบอร์ลิน โดยมีบิสมาร์คเป็นประธานเพื่อควบคุมบรรยายกาศของการประชุมที่เต็มไปด้วยความระแวงแคลงใจกันและร้อนแรง ด้วยความทะเยอทะยานอย่างของทุกฝ่าย ที่ประชุมตกลงในหลักการของสนธิสัญญาตามเงื่อนไขของอังกฤษและเบอร์ลินที่ถือว่าเป็นการยุติปัญหาตะวันออกใกล้ คือชุมชนวิถีของจักรวรรดิอตโตมัน และจัดสรรงวดนัดแนผลประโยชน์ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ลดขนาดของบลล์แกเรียโดยแยกบลล์แกเรียภาคใต้เป็นรัฐรูเมเนียเดียวกันตะวันออก (Eastern Roumelia) บลล์แกเรียตะวันตกได้แก่ แคว้นมาซิโดเนีย (Macedonia) ต้องอยู่ภายใต้การครอบครองของจักรวรรดิอตโตมัน

2. ออสเตรียยึดครองบอสเนียและเซอร์เบียไว้ชั่วคราว โดยอำนาจอธิปไตยยังคงเป็นของจักรวรรดิอตโตมัน

3. ออสเตรียยึดกรองซันแจ็คแห่งโนวบานาชาาร์ เพื่อกีดกั้นมิให้เซอร์เบียรวมตัวกับ
มองเตเนโกร

4. รูเมเนียยกเบลเกรเดราเบียให้รุสเซีย โดยได้รับโดยบุคคลจากแทน
5. รับรองเอกสารของเซอร์เบีย รูเมเนียและมองเตเนโกร
6. รุสเซียได้รับอาร์ดาيان คาร์ส และนาทูนจากจักรวรรดิอตโตมัน
7. เซอร์เบียได้นิช (Nish) และไพรอต (Pirot) ส่วนเซอร์เบโกวีนาได้อันติวารี (Antivari)
และให้ความหวังกรีซที่อาจจะขยายดินแดนไปถึงเทศชาดีได้ในอนาคต
8. อังกฤษยึดกรองเกาเเช่ปรัสชั่วคราว โดยฝรั่งเศสได้รับอนุญาตให้ยึดกรองคุนีเซีย
(Tunisia) เมื่อได้แก้ได้

การจัดระเบียบพร้อมแคนใหม่ในการสนับสนุนอลข่านโดยมิได้คำนึงถึงแคว้นเหล่านั้น
ก่อให้เกิดความไม่สงบดองกันขึ้นเอง บัลแกเรียเป็นปฏิบัติที่ต่อรูเมเนียและเซอร์เบีย บัญหา
ตะวันออกไกลซึ่งเดินที่ถือว่าเป็นปัญหาเอกสารอาณาจักริป้าที่ของจักรวรรดิอตโตมัน
ได้ขยายตัวไปถึงบัญหานอลข่าน เหล่านอลข่านเราร้อนต้องการเรียกคืนดินแดนที่เสียไป
สนธิสัญญานี้ทำให้ชาวบ้านอลข่าน “แทบคลั่ง”¹⁸ รุสเซียเองต้องกล้ากลืนความอับอายมากทั้ง ๆ ที่
รุสเซียได้ชัยชนะในการรบ แต่ต้องมารับความผ่ายแพ้ทางการเมือง การรักษาดุลยภาพแห่ง¹⁹
อาณาจักรน่องระหว่างมหาอำนาจทั้งหลายได้กระทำการใดยกภัยให้แก่ตัวเอง จักรวรรดิ
อตโตมัน ทำสกปรก ผู้ได้รับความพอกใจอังกฤษที่สามารถสักดันรุสเซียนให้แพ้อิทธิพลเข้าไปในบลข่าน
และออสเตรียพอใจที่ได้รักษาดุลยภาพแห่งอาณาจักรน่องอลข่าน มิให้รุสเซียแผ่ขยายอาณาจ
อิทธิพลแต่ฝ่ายเดียว สนธิสัญญามีอิทธิพลต่อสันติภาพโลกทั่วไป “ผู้พิทักษ์” จักรวรรดิ
อตโตมัน จักรวรรดิอตโตมันสูญเสียดินแดนและอาณาจักริป้าที่แก่ “ฝ่ายพิทักษ์”
มากกว่า “ผู้รักงาน”²⁰ คือ สูญเสียบอสเนีย เซอร์เบโกวีนา ในวีบานาชาาร์ ใช้ปรัสและคุนีเซีย²¹
“ผู้รักงาน” คือรุสเซียได้แต่เพียงดินแดนเบลเกรเดราเบีย ดินแดนและผลประโยชน์ทั้งปวงที่อังกฤษ
และออสเตรียเรียกจากความตกลงเพื่อให้แก่เซอร์เบียและกรีซ เป็นไปตามจุดประสงค์ที่จะสร้าง
บลข่านตะวันออกให้กล้าแข็งพอที่จะป้องกันตนของจากความก้าวร้าวในอนาคตของบัลแกเรีย²²

ความบาดหมางใจกันในแวดวงมหาอำนาจได้ถูกกระงับยังยังด้วยวิธีการจัดสรรดินแดน
และผลประโยชน์โดย “ขาย” บลข่าน²³ สันติภาพจึงคงมั่นคงด้วยการณ์อันน่ากลัวไปได้
บลข่านเป็นเหตุแห่งวิกฤตการณ์ แต่ขณะเดียวกัน บลข่านก็เป็นผู้รับรับภัยวิกฤตการณ์นั้น

¹⁸ Hayes, p. 33.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid

โดย “ขาย” ตนเองเพื่อแลกกับสันติภาพ ถึงกระนั้น สันติภาพก็สั่นคลอน เพราะสนธิสัญญา เมอร์ลินทำให้สัมพันธภาพระหว่างรัสเซียกับออสเตรีย และระหว่างรัสเซียกับเยอรมนี Lew Raya ลง สันนิบาตสามจักรพรรดิไร้ค่าความหมายโดยสิ้นเชิง บิสมาร์กผู้เขียนชี้ว่า “การทูตต้องปรับปูน การทูตใหม่”

บิสมาร์กระบุหันก็ดีและหัวด้วกมากกว่า สนธิสัญญานេอร์ลินอาจยุติความขัดแย้ง ระหว่างมหาอำนาจได้ แต่ก็เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น ความเดือดร้อนด้วยเรื่อง น帛ลข่านยังจะติดตามมาอีกมาก รัสเซียผู้สูญเสียทุกอย่างที่ตนได้ประठนาไว้จะต้องเสียเห็นว่า เยอรมนีเนรคุณเอาใจไปฝักไฟอังกฤษ ฝรั่งเศสและออสเตรียเป็น “ฝ่ายได้” ในขณะที่รัสเซียเป็น “ฝ่ายเสีย” ทั้ง ๆ ที่ได้ลงทุนทำสิ่งคราม มิตรภาพจากเยอรมนีได้อ่อน化คุณประโยชน์อันใด แก่รัสเซีย? ชาร์อะเลิกชานเดอร์ที่ 2 จึงทรงถือว่า “สนธิสัญญานេอร์ลินคือ “การรวมหัวกัน (Coalition) ภายใต้การนำของเจ้าชายบิสมาร์ก (เพื่อ) ต่อต้านรัสเซีย”²² รัสเซียยังจะต้องการ ผูกมิตรกับเยอรมนีอีกต่อไปหรือ? ถ้ารัสเซียหันไปผูกมิตรกับฝรั่งเศสแล้ว? บิสมาร์กจะทำ อย่างไรต่อความเป็นไปได้ที่น่ากลัวนี้?

ปัญหาสำหรับบิสมาร์กมีอยู่ว่าจะยุติความขัดแย้งด้วยเรื่องน帛ลข่านโดยสันติวิธีได้อย่างไร โดยที่օสเตรียและรัสเซียต่างได้รับผลประโยชน์เป็นที่น่าพึงพอใจด้วยกันทุกฝ่าย บิสมาร์กพอ จะจำกัดขอบเขตความพยายามอย่างของօสเตรียที่มีต่อน帛ลข่านได้ ถ้าไม่มีรัสเซียเข้าร่วมแสดง ความประठนาด้วยวิธีเดียวกับที่พึงกระทำก็อต้องผูกมัดօสเตรียโดยใช้การทูตให้เห็นว่าแน่นยิ่งขึ้น และต้องผลักดันให้รัสเซียแสวงหาอาณา尼คในดินแดนไกลพ้นทะเลแทนการมองมุ่ง帛ลข่าน เพื่อให้รัสเซียต้องแย่งชิงผลประโยชน์กับอังกฤษ ความขัดแย้งเช่นนี้จะผลักดันให้รัสเซียและอัง กฤษต่างก็ต้องแสวงหาความเป็นมิตรไม่ต้องกัน

ในสายตาของบิสมาร์กนั้น รัสเซียคือผู้ที่จะก่อความไม่สงบขึ้นในยุโรป โดยที่บิสมาร์ก จะไม่สามารถหัดทานได้ นอกจากเจ้าชายบิสมาร์กจะร่วมพันธมิตรกับยุโรปต่อต้านรัสเซีย ซึ่งเป็น สิ่งที่บิสมาร์กไม่พึงประสงค์ด้วยเกรงว่าเมืองรัสเซียที่เดียวเลข รัสเซียอาจหันไปผูกมิตรกับฝรั่งเศส ก่อภาวะศึกกระหนาเบเยอรมนีได้ในกรณีเยอรมนีกับฝรั่งเศสก่อศึกสงครามต่อกัน บิสมาร์กจึง เลือกที่จะผูกมิตรกับօสเตรีย แต่การผูกมิตรนั้นมิได้เป็นการง่ายดาย เพราะราชวงศ์ไฮเดนโซล เลิร์นและราชวงศ์โรมานอฟนั้นเกี่ยวข้องกับสนิทมาก จักรพรรดิวิลเดิมที่ 1 ทรงเป็นพระปิตุลา ของชาร์อะเลิกชานเดอร์ที่ 2 ความเกี่ยวข้องทางสายราชวงศ์นั้นยังแนวแน่นยิ่งขึ้นเมื่อทั้งสอง ฝ่ายเป็นมิตรไม่ต้องกันมาช้านานด้วยแล้วสมัยแคทเธอรินาหาราชินี จักรพรรดิวิลเดิมที่ 1 จึง

²²Ibid.

ทรงคัดค้านการผูกพันธมิตรเป็นการลับกับอสเตรีย เมื่อความจำเป็นนับถ้วนจักรพรรดิวิลเดียนที่ 1 ก็ทรงตั้งใจไว้ว่า พันธมิตรนี้ต้องให้ชาร์ทรงทราบว่าเป็นพันธมิตรตั้งรับมิใช่รบกวน แต่การที่รัสเซียได้รับทราบก็หมายถึงการผลักดันให้รัสเซียเริ่มแสวงหามิตรใหม่ทั้ง ๆ ที่ไม่เดินใจกือ ฝรั่งเศส

ในวันที่ 7 ตุลาคม ค.ศ. 1879 เยอรมันและอสเตรียได้ทำสนธิสัญญาเป็นทวิภาคีพันธมิตรต่อกัน (Dual Alliance) เพื่อป้องกันซึ่งกันและกันจากการถูกรุสเซียรุกราน แต่ถ้าเป็นอังกฤษหรือฝรั่งเศสรุกราน อีกฝ่ายจะวางตัวเป็นกลาง ยกเว้นรัสเซียจะเข้าช่วยรุกราน ความตกลงนี้เป็นความลับและถือเป็นสัญลักษณ์แห่งนโยบายเยอรมันที่มุ่งผูกมิตรกับอสเตรีย ในกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์ขึ้น ออสเตรียและเยอรมันจะแจ้งให้รัสเซียทราบถึงความเป็นพันธมิตร แต่ในยามสงบพันธกรณ์นั้นจะถือเป็นความลับ โดยนัยนี้ เยอรมันได้กิดข่าวรุสเซียภัยให้ก่อสองครั้งกับอสเตรีย ในขณะเดียวกันอสเตรียเองก็ไม่อาจจะก่อสองครั้งได้ เพราะพันธกรณ์ระบุว่า ถ้าถูกรุกราน จึงจะได้รับความช่วยเหลือจากเยอรมัน ถ้าเป็นฝ่ายรุกราน จะไม่ได้รับความช่วยเหลือได้ ๆ ออสเตรียและรัสเซียจึงถูกมัดมือด้วยปริยาภัยให้ก่อศึกสองครั้งกันเองและต่างก็จะไม่มีโอกาสได้ครอบครองบล็อกบันโดยผลการ

มีข้อควรสังเกตว่า เหตุใดเยอรมันจึงทำเห็นนั้นต่อรัสเซีย ทั้งสองไม่เคยมีข้อวิวาทนาคหามาโดยตรง รัสเซียมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เยอรมันรวมประเทศสำเร็จ ปรัสเซียมีส่วนช่วยรัสเซียปราบกบฏไปแลนด์สำเร็จ ต่างฝ่ายต่างเคยเกื้อหนุนกันเสมอมา จนถึง ค.ศ. 1878 ทางไนคีจึงเลิกรังกันไป แต่ก็มีได้หมายความว่ามีเหตุนาคหามาใจกันจนเป็นศัตรูกัน ท่าทีของบิสมาร์คใน ค.ศ. 1879 อาจจะไม่ปรากฏเหตุผลเด่นชัดสำหรับยุโรป แม้แต่รัสเซียเองก็คงไม่อาจหาสาเหตุที่แท้จริงของการเป็นปฏิปักษ์ได้ เยอรมันเท่านั้นที่เชื่อทราบเป็นอย่างดีว่า ความเป็นมิตรต่อ กันต้องหมายถึงการเป็นมิตรโดยมีความมั่นคงเป็นหลักด้วย รัสเซียอาจก่อความไม่สงบในยุโรป เป็นหน้าที่ของเยอรมันที่จะต้องขัดขวางโดยไม่คำนึงถึงความเป็นมิตรที่คลอนแคลน แต่ในขณะเดียวกัน การที่เยอรมันขอมเป็นพันธมิตรของอสเตรียอาจทำให้อสเตรีย มีความมั่นใจมากพอที่จะก่อเหตุวิวาทยั่งยุรุสเซียให้เป็นฝ่ายก่อสองครั้ง อันจะเป็นเหตุดึงเยอรมันเข้าสู่สองครั้งเพื่อช่วยอสเตรีย อีกทั้งโอกาสที่รัสเซียอาจหันไปผูกมิตรกับอังกฤษหรือฝรั่งเศสเป็นข้อควรวิตก เยอรมันมีความหวังประการหนึ่งว่า โอกาสชนะนั้นไม่อำนวยให้รัสเซียหันไปผูกมิตรกับอังกฤษและฝรั่งเศส เพราะกรณีขัดขวางรุสเซียนิให้ควบคุมช่องแคบ การที่เยอรมันผูกมิตรกับอสเตรียอาจช่วยกระตุ้นให้รัสเซียล็อกถึงภาวะโศดเดี่ยวไว้รับพันธมิตรรุสเซียอาจจะได้สำนึกระยะหันมา ร่วมมือกับอสเตรียและเยอรมันในการรำรงไว้ซึ่งสันติสุขในยุโรป

รุสเซียเองคงจะมีได้มีเจตจำนงมาด้วยต่อเยอรมนีอย่างแท้จริงเท่าที่มีต่อออสเตรีย ปัญหานอกบ้านเป็นเหตุแห่งความไม่สงบทางการเมืองที่ยังคงมีอยู่ต่อเนื่องกันได้มีให้ปัญหาให้ผู้ร้ายแรง รุสเซียเองอาจสั่งเสริมขบวนการรวมสถาปัตย์ แต่มิได้หมายความว่า การสั่งเสริมขบวนการนั้น เพื่อเข้าไปมีบทบาทมีอิทธิพลในบ้านนอกบ้านจะเป็นจุดประสงค์สำคัญต่อนโยบายต่างประเทศของรุสเซีย รุสเซียสนใจการแผ่ขยายอำนาจไปสู่ช่องแคบมากกว่าไปสู่บ้านนอก แม้จะเดินทางพ้นสภาพของการเป็นเขตเป็นกลางและปลดล็อกทหาร แต่สภาพช่องแคบสองแห่งยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของนานาชาติ เรือชาติใด ๆ โดยเฉพาะของมหาอำนาจจะแล่นเข้าไปในทະเดดได้ในกรณี รุสเซียอยู่ในภาวะสังคมรากับจักรวรรดิออตโตมัน ความรู้สึกไร้เสถียรภาพความมั่นคง (Insecurity Complex) ของรุสเซียเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่รุสเซียต้องคำนึงถึงและหาวิถีทางแก้ไข รุสเซียจึงสนใจช่องแคบมากกว่าบ้านนอก ความผิดพ้องหมองใจกับออสเตรียด้วยเรื่องบล็อกบ้าน จึงเป็นเรื่องที่มีบทบาทเจรจาได้ แม้นบล็อกบ้านจะเป็นเพียงมาตรการ (Means) มากกว่าจุดมุ่งหมาย (An end) กล่าวคือการมีอิทธิพลในบ้านนอกบ้านจะเปิดหนทางไปสู่การควบคุมช่องแคบได้ แต่มีโอกาสซึ่งไม่อำนวยและภาวะโดยเดียวมิใช่สิ่งประกัน รุสเซียก็ยังไม่ต้องการตัดขาดทางไม่ตรีกับออสเตรียและเยอรมัน

ใน ก.ศ. 1880 สัญญาณแห่งการทابทามไม่ตรีเยอรมันก็ได้เริ่มขึ้น ด้วยการที่รุสเซียเปลี่ยนเสนาบดีว่าการต่างประเทศจากเจ้าชายกอร์查คอฟที่บิสมาร์คไม่ชอบ มาเป็นนิโคลัส เดอ เกียร์ส (Nicholas de Giers) ผู้นิยมเยอรมัน รุสเซียยินยอมที่จะผูกมิตรกับเยอรมันและออสเตรียด้วย แต่ออสเตรียเป็นฝ่ายรังเกียจ เพราะพันธมิตรกับเยอรมันและมิตรไมตรีจากอังกฤษเป็นการเพียงพอแล้วสำหรับออสเตรียในการแผ่ขยายอิทธิพลในบ้านนอกบ้าน ถ้าออสเตรียผูกมิตรกับรุสเซีย โอกาสแผ่ขยายอำนาจอิทธิพลในบ้านนอกบ้านจักต้องคำนึงถึงมิตรไมตรีกับรุสเซีย อีกทั้งความเป็นมิตรไมตรีกับรุสเซียอาจทำให้อังกฤษระแวงจนกระเทือนทางไม่ตรีกับออสเตรียเอง ออสเตรียจึงไม่เต็มใจผูกมิตรกับรุสเซียเท่าไหร่นัก แต่แล้วในเดือนเมษายน รัฐบาลอังกฤษเปลี่ยนเป็นรัฐบาลพรรคเสรีนิยมผู้ไม่นิยมออสเตรียและจักรวรรดิออตโตมัน นายกรัฐมนตรีแกลดสตูดี้ (Gladstone) ถึงขนาดกล่าวว่า ออสเตรียเป็น “ศัตรูที่ไม่เคยสะคุ้งสะเทือนกับเสรีภาพของทุกประเทศในยุโรป...ไม่มีตัวอย่าง ไม่มีทรงจุดให้บนแผนที่ทั้งหมด [ของยุโรป] ที่ท่านจะซื้อได้ พูดได้ว่า ออสเตรียทำได้”²³ ทั้งคนดังกล่าวของอังกฤษผลักดันให้ออสเตรียจำกัดองรับไม่ตรีรุสเซียอีกครั้งหนึ่ง

²³Ibid., p. 39.

การประนีประนอมแบ่งเขตอิทธิพล (Spheres of Influence) เป็นมาตรการหนึ่งที่อาจจะขัดความคาดหมายระหว่างอสเตรียกับรัสเซียได้ตามแผนการของบิสมาร์ค โดยรัสเซียนิ่มอำนาจในบัลแกเรีย ออสเตรียนิ่มอิทธิพลในเซอร์เบีย ปรากฏว่าข้อตกลงนั้นเป็นที่พอใจของรัสเซียและออสเตรียพอควร แต่แล้วชาาร์อะเล็กซานเดอร์ที่ 2 ถูกลอบปลงพระชนม์ ชาาร์องกีใหม่อະเล็กซานเดอร์ที่ 3 ได้ชื่อว่า “ไม่ทรงโปรดปราณเยอรมันเท่าใดนัก แต่ก็ลักษณะที่อุนาหว่าได้ระบาดเข้าไปในจักรวรรดิมากขาร์จึงทรงเห็นความจำเป็นที่จะต้องทรงรักษาราชบัลลังก์โดยทรงดำเนินพระราชโภโศนายสร้างแนวร่วมกับอสเตรียและเยอรมันที่มีระบบของการปกครองที่คล้ายคลึงกับระบบของรัสเซีย

ในวันที่ 18 มิถุนายน ค.ศ. 1881 เยอรมันและรัสเซียจึงได้ลงมติด้วยเสียงสันนิบาต สามจักรวรรดิ ระบุว่าในกรณีที่ฝ่ายใดอยู่ในภาวะสงครามกับมหาอำนาจอื่นยกเว้นกับจักรวรรดิ ออตโตมัน ภาคีคู่สัญญาอีกสองชาติต้องวางแผนเป็นกลาง รัสเซียได้ผลประโยชน์เพิ่มเติม เกี่ยวกับช่องแคบ ในมาตราที่ 3 ระบุว่า สามมหาอำนาจเครฟในหลักการควบคุมช่องแคบโดย นานาชาติ แต่มีข้อแม้ว่าจักรวรรดิออตโตมันจะเปิดช่องแคบให้กองทัพเรือชาติใด (หมายถึง อังกฤษ) แล้วเข้าไปมิได้ในภาวะสงคราม ถ้าฝ่ายใด สามมหาอำนาจจะถือว่าจักรวรรดิออตโตมัน อยู่ในภาวะสงครามกับสามพันธมิตรและจะหมดสิทธิ์ได ๆ ที่นานาชาติเคยค้าประกันเสถียรภาพ จักรวรรดิออตโตมัน อาทิ การเปิดช่องแคบให้กองทัพเรือผ่านในกรณีจักรวรรดิออตโตมันอยู่ใน ภาวะสงคราม (ตามสนธิสัญญาเบอร์ลินแห่งปี 1878) สามพันธมิตรได้ทำความตกลงเพิ่มเติมอีก ซึ่งระบุว่า

1. ออสเตรียนิสิทธิ์พนวกนอสเนียและเซอร์เบโกวีนาเมื่อได้ก็ได้
2. สามพันธมิตรค้าประกันบนอุบลข่านจากการยึดครองโดยจักรวรรดิออตโตมัน
3. ถ้าบัลแกเรียต้องการรวมกับรูเมเนียด้วยความตกลงระหว่างประเทศ สามพันธมิตรจะไม่ขัดขวาง แต่ บัลแกเรียมิควรใช้กำลังก้าวร้าวรุกรานเพื่อนบ้านโดยเฉพาะมาซิโดเนีย ถ้าบัลแกเรียขัดขืน พันธมิตรจะไม่รับรู้และช่วยเหลือ ที่สำคัญคือรัสเซียอาจจะรวมรูเมเนียได้
4. การประสานงานสืบสารกันในสามพันธมิตรในปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นใน ความสมุทรน้อมข่าน โดยจะปรึกษายาวร่วมกัน

ทั้งสนธิสัญญาและความตกลงแห่งปี 1881 เป็นการผูกพันต่อกันในสามพันธมิตร โดย ที่สนธิสัญญាទันธมิตรระหว่างอสเตรียกับเยอรมันมิได้ถูกยกเลิกแต่อย่างใด สนธิสัญญาทั้ง สามฉบับได้ถือเป็นความตกลงลับสุดยอด บิสมาร์คประสบความสำเร็จในการสร้างสันติภาพ ความสงบสุขในยุโรปโดยการปิดล้อมฝรั่งเศส กีดขวางสองมหาอำนาจอสเตรียและรัสเซียมิให้ ก่อกรณีพิพาทในบัลแกเรีย ออสเตรียได้พนวกนอสเนียและเซอร์เบโกวีนาเมื่อได้ก็ได้ ซึ่งหมายถึง

การมีพรมแดนประชิดเชอร์เบียซึ่งเป็นปฏิปักษ์โดยตรง เชอร์เบียจะหัวพิงรัสเซียนได้ เพราะเชอร์เบียเป็นเขตภายในได้อำนาจอิทธิพลของอสเตรียตามความตกลงข้างต้น รัสเซียพอยังกับความตกลงทั้งหลายเหล่านั้น อย่างน้อยรัสเซียได้รับเสถียรภาพความมั่นคงทางช่องแคบ ในภาวะสงคราม จักรวรรดิออตโตมันต้องปิดช่องแคบมิให้กองทัพเรือชาติใดผ่านเข้าไป อีกทั้งรัสเซียยังได้รับสิทธิ์แพ้อิทธิพลเข้าไปในบลากาเรีย อันเป็นบันไดขั้นแรกของการแผ่ขยายอำนาจ อิทธิพลไปสู่ช่องแคบที่ตนปราบนา และทั้งกรรมสิทธิ์เหนือเมืองสารามเบียก็ได้รับคำรับรองด้วยดี

แม้รัสเซียจะเห็นถูกทางแผ่ขยายอำนาจอิทธิพลในบลากาเรีย ในวันที่ 28 มิถุนายน ถูกทางนั้นเริ่มจะตีบดัน เมื่อเชอร์เบียได้ตัดสินใจลงนามในสนธิสัญญาพันธมิตรกับอสเตรีย นับแต่สนธิสัญญาเบอร์ลินและบทบาทของรัสเซียในการศึกกับจักรวรรดิออตโตมัน เชอร์เบียและรูเมเนียก็อ่อนน้อมไปทางของรัสเซียมากกว่า รัสเซียขยายขนาดของบลากาเรียโดยเบียดบังดินแดนของเชอร์เบีย รูเมเนียและกรีซ รูเมเนียและเชอร์เบียจึงไม่พอใจรัสเซียมากและหันไปหาอสเตรียแทน เชอร์เบียได้ผูกมัดตนเองไว้กับอสเตรียว่าจะมิให้ชาติใด (ในที่นี้หมายถึงรัสเซีย) บีดกรองบอสเนียและเออร์เซกิร์วีนา โดยอสเตรียยินดีที่จะให้เชอร์เบียขยายอาณาเขตไปสูงมาซิโดเนียที่กรีซหมายปองอยู่ ส่วนรูเมเนียก็ทำสนธิสัญญาพันธมิตรกับอสเตรียและเยอรมันในเดือนตุลาคม ระบุว่าจะเหลืออิสระฝ่ายถ้ารุกราน (ในที่นี้ศัตรุที่รูเมเนียยกล่าวคือ รัสเซียและบลากาเรีย) รัสเซียไร้ญาติขาดมิตรถ้าคิดจะแผ่ขยายอาณาเขตครอบครองบลากาเรีย แม้แต่มิตรดังเชอร์เบียและรูเมเนีย ก็ยังตั้งตนเป็นปฏิปักษ์ขัดขวางรัสเซีย แนวร่วมต่อต้านรัสเซียได้ขยายขอบเขตออกไปประกอบด้วย ออสเตรีย เยอรมัน เชอร์เบีย รูเมเนียและอังกฤษ

นับแต่ปี ก.ศ. 1880 เป็นต้นมา รัสเซียถูกบีบบังคับให้ร่วมผูกพันธกรณีกับเยอรมัน และออสเตรีย เยอรมันเป็นแกนกลางของการทูตผูกมัดบรรดาหน้าอำนาจเพื่อปิดล้อมฝรั่งเศส ทุกด้าน ชาติใดเป็นศัตรุกับฝรั่งเศส ย่อมถือเป็นมิตรของเยอรมัน ในเดือนพฤษภาคม ก.ศ. 1882 เยอรมัน ออสเตรียและอิตาลีร่วมลงนามในสนธิสัญญาไตรภาคีพันธมิตร (Triple Alliance) เพื่อต่อต้านการรุกรานของฝรั่งเศสอีกเท่านี้ แต่ถ้าฝ่ายใดถูกรุกรานจากศัตรุภายนอกที่มิใช่ฝรั่งเศส พันธมิตรจะร่วมกันเป็นกลาง สำหรับอิตาลี แม้จะถืออสเตรียเป็นศัตรุเพราจะครอบครองดินแดนตอนเหนือที่อิตาลีต้องการคืน แต่ศัตรุสำคัญอันดับแรกคือ ฝรั่งเศสผู้ซึ่งเจ้าตูนีเซีย (Tunisia, ในแอฟริกาเหนือ) ไปครอบครองตามสนธิสัญญาเบอร์ลินแห่งปี 1878 การแทรกแซงกันล่าอาณาจักรในแอฟริกาเหนือและการที่ฝรั่งเศสมีอำนาจอิทธิพลขัดขวาง อิตาลีมิให้รวมประเทศโดยสมบูรณ์ ได้ทำให้อิตาลีหันไปพึ่งพาเยอรมันและออสเตรีย

สิ่งที่ทำให้เยอรมันยังไม่แน่ใจคือ ท่าทีของอังกฤษ ขณะนั้น อังกฤษดำเนินนโยบายอยู่โดยเดียวอันวิเศษ (Policy of Splendid Isolation) เยอรมันต้องการเรียนรู้ท่าทีอังกฤษว่า

จะทำประการได้ ในกรณีที่เยอรมันมีเหตุขัดแย้งกับรัสเซียซึ่งสืบเนื่องมาจากการที่เยอรมันนี้ สนับสนุนอสเตรียหรืออังกฤษในการฟื้นฟูอำนาจในกรณีจักรวรรดิอตโตมัน ใน ค.ศ. 1879 เยอรมันเคย ทابทางอังกฤษแต่ไม่ได้ผล ต่อมาอังกฤษได้เผยแพร่ท่าทีอ่อนกว่า ในกรณีจักรวรรดิอตโตมันที่ ทำให้เยอรมันอาจต้องสนับสนุนอสเตรียต่อต้านรัสเซีย อังกฤษจะสนับสนุนเยอรมัน

กล่าวโดยสรุปแล้ว ความสนใจของบิスマาร์คมุ่งไปที่อสเตรียผู้เป็นพันธมิตร รัสเซียผู้ เป็นพันธมิตรและศัตรูอยู่ในที่ในกรณีขัดแย้งกับอสเตรีย และฝรั่งเศสผู้เป็นศัตรูระดับชาติของ เยอรมันนี้ สนธิสัญญาพันธมิตรกับอสเตรีย สนธิสัญญาไตรภาคีพันธมิตร และสันนิบาต สามจักรพรรดิเป็นพันธกรณีที่ล้วนมีขึ้นเพื่อเสนอสนองจุดประสงค์ของบิสมาร์คที่จะปิดล้อม ฝรั่งเศส สถาดั้นการขยายอำนาจอิทธิพลของรัสเซียไปสู่คานสมุทรบอลาข่าน ความอาฆาตแก่น ของฝรั่งเศส (The French "Révanche") และความปรารถนาดินแดนที่เสียไป (The French "Irredenta") เป็นสิ่งที่ปรากฏเด่นชัดในฝรั่งเศส ในรัสเซียเอง ความไม่พอใจกับบทบาทของ เยอรมันที่ปรากฏเด่นชัดและความคลางแคลงใจกับพันธกรณีที่มีต่องกันเริ่มเป็นปัญหาใหญ่ ทั้ง ฝรั่งเศสและรัสเซียต่างมีความขัดแย้งอยู่ในที่กับเยอรมัน รัสเซียคลางแคลงใจว่า เยอรมันนี้ หนุนหลังอสเตรียในกรณีบอลาข่าน มัคเม้นด์เท้ารัสเซียไว้มิให้ทำการใด ๆ ได้โดยสะดวก พันธกรณีต่องกันมิได้ยังผลประโยชน์อย่างแท้จริงต่อรัสเซียเท่าไหร่นัก เยอรมันเองก็พอจะคระหนัก ข้อเท็จจริงเหล่านี้ โดยเฉพาะเมื่อมีการเปิดคลองสuez (Suez) ใน ค.ศ. 1869 เป็นต้นมา อังกฤษเห็นความสำคัญของคลองนี้เป็นเส้นทางการค้าและจุดยุทธศาสตร์ จึงเริ่มแข่งขันแสวงหา อำนาจอิทธิพลในอียิปต์แข่งกับฝรั่งเศส บิสมาร์คได้จวบยօกาสนับพิจารณาปัญหานอกบ้านม้า โดยพิจารณาว่าควรให้อังกฤษได้ครอบครองคลองสuez และรัสเซียครอบครองนครคอนสแตน- ติโนเปล แต่อังกฤษไม่เห็นด้วย ทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสแข่งขันกันแสวงหาอำนาจอิทธิพลใน อียิปต์ต่อไปย่างไม่ลดลง เป็นที่พอดีสำหรับเยอรมันที่จะเห็นฝรั่งเศสเป็นภัยปักษาด้วยกันอังกฤษ

ระบบพันธมิตรแบบบิสมาร์คจะลดความขัดแย้งด้วยเรื่องบอลาข่านไว้ได้เท่านั้น แต่ไม่ อาจแก้ปัญหาให้หมดได้ ใน ค.ศ. 1878 สนธิสัญญาเบอร์ลินตัดโครงการณ์สร้างบลลแกเรีย แม้เป็น รัฐย่อย ๆ บลลแกเรียเหลืออาณาเขตคล้ายเป็นรัฐเล็ก ๆ ภายใต้การยึดครองของรัสเซีย รัสเซียเป็น ผู้เดือกเจ้าชายอะลีกชานเดอร์แห่งบัตเตนเบร์ก (Alexander of Battenberg) พระนัดดาที่ ชาาร์อะลีกชานเดอร์ที่ 2 ทรงโปรดปรานมากให้ครองราชย์บลลแกเรีย ถึงกระนั้น บลลแกเรียก็ยัง ผิดพ้องหมองใจกับรัสเซีย ในเดือนกันยาญ ได้เกิดปฏิวัติขึ้นในรูเมเนีย เปิดโอกาสให้บลลแกเรีย ผนวกรูเมเนียเข้ามายังกล่างเสียงประท้วงจากจักรวรรดิอตโตมัน และความไม่พึงพอใจของฝ่าย รัสเซียที่เห็นการรวมบลลแกเรียโดยวิธีการปฏิวัติ จักรวรรดิอตโตมันร้องเรียนต่อมหาอำนาจใน ยุโรป เชอร์เบียเรียกร้องขอคืนดินแดนเชย ครั้นไม่เป็นผล เชอร์เบียก็ประกาศสงครามกับ

บลลังก์เรียในเดือนพฤษภาคม ออสเตรียต้องเข้าช่วยเชอร์เบียตามพันธกรณีที่มีต่อเชอร์เบีย (ความตกลงพันธมิตรกระทำกันในเดือนมิถุนายน ก.ศ. 1881) แต่ความช่วยเหลือนั้นมีขอบเขตจำกัด เพราะเยอรมันได้เตือนออสเตรียว่า การเข้าช่วยเชอร์เบียจะไม่ได้รับความเห็นชอบและความช่วยเหลือจากเยอรมัน ด้วยถือว่าเป็นการดำเนินนโยบายก้าวร้าวกรุณาน ออสเตรียจึงต้องร่วมมือกับมหาอำนาจทุกฝ่ายเพื่อการประชุมลงมติขึ้นยอมให้บลลังก์เรียและรูเมเนียตัดสินใจในเดือนกันยายน ค.ศ. 1886

ครั้นได้ดินแดนสมปรารถนา บลลังก์เรียจะทำการทำด้วยความรุสเซียต่าง ๆ นานา รูสเซียเข้าแทรกแซงกิจการภายในของบลลังก์เรีย ด้วยการส่งเสริมให้กองทัพบลลังก์เรียบางส่วนยกโคงลัมเจ้าชายอะเล็กซานเดอร์แห่งบัตเตนแบร์กในเดือนสิงหาคม ก.ศ. 1886 ปรากฏว่า กษัตริย์องค์ใหม่เฟอร์ดินานด์ (Ferdinand of Saxe-Coburg) ทรงได้ชื่อว่านิยมออสเตรีย รังเกียจรูสเซีย รูสเซียจึงเข้าต้านการเมืองบลลังก์เรียแตกแยกกันเอง เป็นเหตุให้บลลังก์เรียต้องตัดความสัมพันธ์กับรูสเซียในเดือนพฤษภาคม ก.ศ. 1886 ทั่วญี่ปุ่นเริ่มหายใจไม่ทั่วท้อง และคาดได้ว่ารูสเซียคงแทรกแซงทางทหาร ออสเตรียลังเลตัดสินใจว่าควรดำเนินนโยบายฉบับใด เยาวชนีและอังกฤษไม่ต้องการสังเวย แต่ต้องการจะขัดขวางรูสเซีย เพียงแต่ไม่มีฝ่ายใดต้องการเป็นผู้เดือนยั่งรูสเซียก่อนเท่านั้น สันนิษฐานสามัคคีพร้อมใจกันว่า ความหมายโดยลิ้นซึ่ง ฝรั่งเศสเองมีที่ทำจะช่วยทำให้สัมพันธภาพระหว่างรูสเซียกับออสเตรียและเยอรมันเสื่อมเสียลง โดยการสนับสนุนรูสเซีย ฝรั่งเศสมีท่าทีต้องการผูกพันธมิตรกับรูสเซีย เท่า ๆ กับที่อังกฤษและเยอรมันอาจหาพันธมิตรต่อต้านซึ่งกันและกัน

พฤติกรรมของออสเตรียในการแฝงขยายอิทธิพลครอบงำกลบข่านเป็นข้อควรพิจารณา ให้ลึกซึ้ง การที่เชอร์เบียขึ้นเป็นรัฐในอารักขาของออสเตรียก็ได้ (ค.ศ. 1881) พันธมิตรระหว่างออสเตรียกับรูเมเนียก็ได้ (ค.ศ. 1883) และการที่ออสเตรียแทรกแซงความไม่สงบในบลลังก์เรีย (ค.ศ. 1885) ก็ได้ เหล่านี้ล้วนทำให้สัมพันธภาพระหว่างออสเตรียกับรูสเซียมีแต่ทรงกับทรุด ยากที่จะเป็นมิตรต่อกันได้โดยตลอดครอตั้ง ความเป็นปฏิปักษ์แข่งขันในกลบข่านได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น และย่อมทำให้การถูกของยุโรปทวีลักษณะสแลบซับซ้อนมากขึ้น ความใจดีใจซื่อที่จะปิดล้อมฝรั่งเศสและป้องกันศึกกระหนานทำให้เยอรมันถือพันธมิตรกับออสเตรียและกับรูสเซีย โดยที่พันธมิตรหั้งสองไม่อาจจะร่วมสังฆกรรมกันได้²⁴ และเยอรมันเองก็ไม่อาจประเมินอนาคตพันธมิตรของตนได้ ต้องแสร้งหาคู่แข่งแก่หั้งสองให้มากขึ้นในกลบข่าน เพื่อช่วยลดความขัดแย้งในกลบข่านมิให้ระเบิดขึ้นมา ระบบพันธมิตรนั้นจึงไม่อาจยุติปัญหากลบข่านได้

²⁴Langer, Western Civilization, Part II, p. 274.

และท้ายสุดระบบพันธมิตรที่มีลักษณะขัดแย้งกันเองก็ย่อมจะยืนยงไปไม่ได้²⁵

แม้รัสเซียจะดำเนินการทุตพลาดในเรื่องนabolข่าน แต่ตั้งหานชันรัสเซียเองมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันกับชาาร์ ในรัสเซียมีแต่เสียงวิพากษ์วิจารณ์ต้านโน้มอสเตรียและเยอรมนีสำหรับความผิดหวังของรัสเซียนในเรื่องนabolข่าน สื่อมวลชนโน้มกระพือความคิดเรื่องการรวมเพ่าพันธุ์ สถาฟและเรียกร้องให้รัสเซียผูกมิตรกับฝรั่งเศส ในขณะเดียวกัน เสียงรัวร้องต้องการอัลลัชและลอร์เรนน์คืนกลับดังขึ้นอีกในฝรั่งเศส เมื่อนายพลบูแลงเช (General Boulanger) ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการยุทธนาธิการ

สถานการณ์ในabolข่านและทำทีที่รัสเซียกับฝรั่งเศสอาจหันหน้าเข้าหากัน ก่อเกิดความจำเป็นแก่เยอรมนีที่จะต้องหาหนทางเพิ่มคุลต่างอำนาจให้มีน้ำหนักมากทางด้านเยอรมันนี อิตาลีจึงได้รับการพิจารณาเป็นตัวตั่งคุลอำนาจ สนธิสัญญาไตรภาคีพันธมิตรได้รับการลงนามต่ออายุใน ค.ศ. 1887 ที่มีส่วนสำคัญแก่รัสเซียคือ การที่เยอรมันและอสเตรียยินยอมเปิดโอกาสให้อิตาลีเข้าไปแสวงหาอำนาจอิทธิพลในabolข่าน ยิ่งกว่านั้น อิตาลีและอสเตรียยังตกลงกันเองว่า ในกรณีวิกฤตใดก็ตามที่จะทำให้จักรวรรดิอิตาลีมันและabolข่านต้องเปลี่ยนแปลงสถานะ หรือในกรณีที่ฝ่ายได้ต้องการเข้ายึดครองabolข่านต้องปรึกษากันก่อน และต้องยึดหลักการแบ่งสรรบ้านส่วนเป็นการขาดเชย ความตกลงเหล่านี้เป็นผลเสียแก่รัสเซย์มาก การแสวงหาอำนาจอิทธิพลในabolข่านจะมีอุปสรรคยากลำบากมากเป็นทวีคูณสำหรับรัสเซย์ โดยมีคู่แข่งเพิ่มขึ้นเป็นสองชาติคือ ออสเตรียและอิตาลี

ที่สำคัญกว่านั้นสำหรับรัสเซียคือ สัมพันธภาพระหว่างอังกฤษกับไตรภาคีพันธมิตรค่อนข้างจะราบรื่น อังกฤษทำความตกลงเรื่องความร่วมมือกับอิตาลีในการรักษาสถานะเดิมของน่านน้ำเมดิเตอเรเนียนเพื่อตั่งคุลอำนาจฝรั่งเศสในแอฟริกาเหนือ ความตกลงเรื่องทะเลเมดิเตอเรเนียนแห่งปี 1887 (Mediterranean Agreement) ที่ถ่วงคุลอำนาจฝรั่งเศส สนธิสัญญាទันธมิตรระบุว่าจะอสเตรียกับเยอรมันนีต่อต้านรัสเซียและสนธิสัญญาไตรภาคีพันธมิตรที่ถ่วงคุลอำนาจฝรั่งเศสและรัสเซย์นั้น ทั้งสามสนธิสัญญานี้ล้วนก่อต้นฝรั่งเศสและรัสเซียจากแวดวงมหาอำนาจในยุโรป รัสเซียมีได้มีโอกาสซึ่งทราบลึ้นความมาดร้ายอย่างลึกซึ้งของอสเตรีย เยอรมันนีและอังกฤษที่มีต่อตน ลิ่งที่บิสมาร์คได้กระทำสำเร็จในระบบพันธมิตรคือ การก่อต้นฝรั่งเศสให้ตกลอยู่ในสภาพโดดเดี่ยวไร้พันธมิตรแต่ลักษณะอยู่โดดเดี่ยวของสองมหาอำนาจคือรัสเซียและฝรั่งเศสเป็นข้อผิดพลาดอย่างยิ่งสำหรับบิสมาร์ค เพราะสองฝ่ายมีโอกาสร่วมมือกันได้ไม่ยากนัก โดยก่อเกิดศัตรุกระบวนการข้างเบอร์มนีทั้งจากตะวันออกคือรัสเซีย และจาก

²⁵"Ibid., p. 276.

ตะวันตกคือฝรั่งเศส ทำที่ของฝรั่งเศสและรัสเซียต่อต้านความเป็นไปได้ที่จะเกิดพันธมิตรระหว่างฝรั่งเศสกับรัสเซียได้ทำให้เยอรมนีหัวด้วดิก เยอรมันจึงใช้ทั่วมาตราการทางทหารโดยเพิ่มกำลังแสนyanุภาพและมาตราการทางการทูตโดยปรับปรุงระบบพันธมิตร

รัสเซียเองแม้จะไม่พึงพอใจเยอรมันที่ทั่วโลกต่อสตรีอยู่ในกรณีพิพาทเรื่องบอลา่นรัสเซียยังประณามมิตรไมตรีจากเยอรมัน คลื่นใต้น้ำภายในวงการเมืองรัสเซียเองมีส่วนผลักดันให้รัสเซียได้รับมิตรกับเยอรมัน ใน ค.ศ. 1887 กลุ่มนิยมตะวันตก (Westernizers) มีอิทธิพลเด่นกว่ากลุ่มนิยมสถาปัตย์ (Slavophiles) กลุ่มนิยมตะวันตกได้ร่วมให้ผู้คนมิตรกับเยอรมัน โดยตระหนักรึถึงภัยของความตกลงน่าน้ำเมดิเตอร์เรเนียนซึ่งจะสกัดกั้นการขยายอำนาจรัสเซียในน่านน้ำเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออก

สัมพันธภาพระหว่างรัสเซียกับเยอรมันมีสื่อมาร์กต์เป็นอันมาก ความคล่องแคล่วใจปรากฏเป็นเจ้าตัวมีนรระหว่างทั้งสองฝ่าย เยอรมันพยายามรื้อฟื้นสัมพันธภาพให้ดีดังเดิมเพื่อป้องกันรัสเซียหันไปหาฝรั่งเศส และขัดสภานิติกระหว่างประเทศในกรณีที่เยอรมันรับกับฝรั่งเศส ทุติยรัสเซียในกรุงเบอร์ลินเป็นฝ่ายแสดงทำทีพร้อมที่จะรับไมตรีเยอรมันและพร้อมที่จะเจรจาเพื่อทำความตกลงทวิภาคี (Bilateral agreement) บิสมาร์คได้รับการทำงานของรัสเซียด้วยความยินดี มีการลงนามกันในสนธิสัญญาค้ำประกัน (Reinsurance Treaty) ในวันที่ 18 มิถุนายน ค.ศ. 1887 ซึ่งระบุเป็นกดิกาไว้ว่า ในกรณีที่ฝ่ายใดอยู่ในภาวะสงครามกับศัตรูมหาอำนาจอื่นอึกฝ่ายจะดำเนินตนเป็นกลาง ทั้งนี้มีข้อแม้ว่า ฝ่ายที่อยู่ในภาวะสงครามนั้นมิได้เป็นฝ่ายก้าววิรุกราน ('Aggression') หากแต่เป็นฝ่ายถูกวิรุกราน ความนั้นหมายถึงการที่รัสเซียรุกรานอสเตรีย หรือเยอรมันรุกรานฝรั่งเศส ถือเป็นการก้าววิรุกราน ด้วยรัสเซียรุกรานอสเตรีย เยอรมันจะดีอีกเป็นพันธกรณี (ตามสนธิสัญญាទันธมิตรป้องกันตนเองกับอสเตรีย, Dual Alliance) เข้าช่วยอสเตรียต่อต้านรัสเซีย สิ่งที่รัสเซียได้รับจากสนธิสัญญาค้ำประกัน จึงเป็นเพียงความเป็นกลางของเยอรมันในกรณีที่รัสเซียถูกวิรุกรานเท่านั้น โอกาสที่รัสเซียจะถูกวิรุกรานไม่มีปรากฏ สนธิสัญญานั้นจึงไว้ความหมายสำหรับรัสเซีย ทว่าทรงคุณค่าสำหรับเยอรมัน อย่างน้อยรัสเซียได้ให้หลัก "ค้ำประกัน" แก่เยอรมันในความเป็นกลางจากรัสเซียในกรณีที่ฝรั่งเศสรุกรานเยอรมัน โอกาสที่อสเตรียจะรุกรานรัสเซียมีปรากฏ เพราะทรงพลังน้อยกว่ามาก เยอรมันไม่ต้องพะวงกับภาวะผู้กุมดั่งพันธกรณีกับรัสเซีย รัสเซียเป็นฝ่ายต้องพะวงถูกผูกมัดโดยบริษัทกับสนธิสัญญาค้ำประกัน

เยอรมันปลดปล่อยรัสเซีย โดยระบุในมาตราที่ 2 ว่า เยอรมันจะสนับสนุนรัสเซียให้ครองจำบลแกเรียและรูเมเลียต่อวันออก ในกรณีที่รัสเซียรุกรานดินแดนเหล่านี้ในรูปของการแทรกแซงทางทหาร เยอรมันจะวางตนเป็นกลาง เยอรมันเปิดทางให้รัสเซียในบอลา่น

รุสเซียยื่นขอจินตากว่าการทุ่มเทกำลังช่วยพิทักษ์ปักป้องฝรั่งเศสในกรณีรบกันเยอรมนี สนธิสัญญาค้ำประกันให้โอกาสแก่รุสเซียในนองอลข่านและการควบคุมช่องแคบมาก แต่การแสวงหาอำนาจอิทธิพลในภูมิภาคนั้นไม่ได้ง่ายดังอดีต เพราะแวนแควันเหล่านั้นดันรนเป็นเอกสาร แบ่งชิงอำนาจกันเอง และมหาอำนาจที่สำคัญคือ อิตาลีและออสเตรียก็เข้าแทรกแซงแบ่งบ้านกับรุสเซีย โอกาสที่รุสเซียจะได้ครอบงำบ้านอลข่านทั้งหมดจึงเป็นไปได้ยาก

ตามสนธิสัญญาค้ำประกัน เยอรมนียินยอมเปิดโอกาสให้รุสเซียครอบงำบ้านอลข่าน แต่สนธิสัญญាទันธนิตรกับออสเตรียระบุว่า เยอรมนีจะช่วยอสเตรียในการณีถูกกรุกราน พันธกรณีเหล่านั้นค่อนข้างจะสลับซับซ้อน เยอรมนีต้องบอกรถว่าอสเตรียนี้ให้เข้าสู่ภาวะสัมภาระหรือขึ้นบัญชีรุสเซียให้ก่อสองกรรมด้วยเรื่องนองอลข่าน เพราะถ้าเกิดกรณีใดก็ตามดังกล่าว เยอรมนีจะไม่ช่วยอสเตรีย หากแต่จะวางแผนเป็นกลางอย่างเคร่งครัด ปัญหาความยุ่งยากเนื่องจากพันธกรณีหลายประการทำให้เยอรมนีต้องแสวงหามาตรการยับยั้งรุสเซีย ในขณะที่เยอรมนีเปิดโอกาสให้รุสเซียได้ครอบงำบ้านอลข่าน เยอรมนีก็ได้หมายการจำกัดขอบเขตอำนาจรุสเซียนี้ให้ครอบงำบ้านอลข่าน โดยการเพิ่มคู่แข่งในกรณีดังกล่าวเสีย เดิมมีอิตาลีและอังกฤษในเดือนธันวาคม เยอรมนีได้ดึงเอาออสเตรียเข้าร่วมข้อตกลงกับอังกฤษและอิตาลีในการรักษาสถานะเดิมของบ้านน้ำเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออก อาจจะกล่าวได้ว่า เยอรมนีได้ดำเนินนโยบายต่อรุสเซียอย่างปราศจากความจริงใจ เดิมไปด้วยเล่ห์เหลี่ยมนานัปการที่รุสเซียเองตามไม่ทัน²⁶ รุสเซียถูกนัดมีมัดเท้ากันเสมือนไร้อำนาจที่จะแผ่ขยายอาณาเขตมาสู่ช่องแคบและบ้านอลข่าน

แม้สนธิสัญญาค้ำประกันจะเปิดโอกาสให้รุสเซียแผ่ขยายอำนาจอิทธิพลในบ้านอลข่าน รุสเซียจักดำเนินนโยบายแผ่ขยายอิทธิพลได้ยากยิ่ง เพราะรุสเซียยื่นตระหนักถึงความผูกพันที่เยอรมนีมีต่ออสเตรียตามสนธิสัญญาทวิภาคีพันธมิตร (Dual Alliance) และสนธิสัญญาไตรภาคีพันธมิตร (Triple Alliance) ถ้ารุสเซียเป็นฝ่ายขึ้นบัญค์ก่อสองกรรมกับอสเตรีย เยอรมนีย่อมจะเข้าร่วมรบช่วยอสเตรีย ความตกลงน่าน้ำเมดิเตอร์เรเนียนก็สกัดกั้นรุสเซียนี้ให้แผ่ขยายอำนาจอิทธิพลในบ้านอลข่าน สนธิสัญญาค้ำประกันดึงรุสเซียกลับเข้าสู่แวดวงพันธมิตรกับเยอรมนี โดยรุสเซียนี้ได้รับผลประโยชน์อันได้เด่นชัดในกรณีแผ่อำนาจอิทธิพลเข้าไปในบ้านอลข่าน ระบบพันธมิตรแบบบิสมาร์คที่มีโครงสร้างสลับซับซ้อนโดยคำนึงถึงสถานะความเป็นจริงทางการเมือง (Politics of realism)²⁷ นั้นสนองผลประโยชน์อันได้แก่รุสเซีย?

สนธิสัญญาทางการทุกฉบับค่าว่า ๆ ที่รุสเซียทำกับเยอรมนีล้วนเป็นสนธิสัญญาที่เยอรมนีทำขึ้นเพื่อให้สัญญาเป็นลมปากลม ๆ แล้ว ๆ แก่รุสเซีย และเป็นคุณประโยชน์แก่เยอรมนี ส่องประการคือ กีดกันรุสเซียนี้ให้หันไปหาฝรั่งเศส และประกันความเป็นกลางของรุสเซียใน

²⁶Cortié, p. 203.

²⁷Stipp, III, 264.

การณ์ฝรั่งเศสรุกรานเยอรมนี การทุตของรัสเซียยังอ่อนหัดยิ่งนัก

ระบบพันธมิตรที่บิสมาร์คได้สร้างขึ้นนั้นชักใยครอบงำนานาชาติทุกฝ่ายเข้าสู่วงการศูนย์กลางการทุตคือเมอร์ดิน บิสมาร์คได้สร้างกลไกทางการเมืองที่ค่อนข้างสลับซับซ้อน ระบบดังกล่าวประกอบขึ้นสืบเนื่องมาจากการอำนวยความจำเป็นนับคัน²⁸ เริ่มด้วยการดำเนินนโยบายเลือดและเหล็กเพื่อรวมเยอรมนีและดำเนินการทุตเป็นมิตรที่ดีของรัสเซีย ครั้นได้รวมประเทศแล้ว บิสมาร์คดำเนินนโยบายสร้างระบบพันธมิตรเพื่อรักษาสันติสุขปิดล้อมฝรั่งเศส และรักษาดุลยภาพแห่งอำนาจ

สนธิสัญญาและความตกลงเหล่านี้มีจุดประสงค์ปิดล้อมฝรั่งเศส ควบคุมรัสเซียและอสเตรียให้ดำเนินนโยบายแห่งขยายอำนาจอิทธิพลในนอร์ดบัน ระบบพันธมิตรนี้เสริมสร้างเสถียรภาพแก่เยอรมนี และรักษาดุลยภาพแห่งอำนาจในยุโรปด้วยการพยายามรักษาอำนาจผลประโยชน์ของอำนาจทุกฝ่าย²⁹ บิสมาร์คเชี่ยวชาญการทุตมากพอที่จะจำกัดขอบเขตของพันธกรณีทั้งหลาย ความเป็นมหาอำนาจของเยอรมนีมีขอบเขตจำกัดการขยายตัวอย่างระมัดระวังมิให้ไม่กระทบกระเทือนเบียดบังดินแดนอำนาจผลประโยชน์ของมหาอำนาจทุกฝ่าย

ถ้าพิจารณาโดยถือว่าเงื่อนไขได้ว่า ระบบพันธมิตรแบบบิสมาร์คเป็นระบบการทุตที่ไม่เคยมีปรากฏมา ก่อน เพราะเดิมที่ยุโรปจะรวมตัวกันเป็นพันธมิตรเมื่อมีภัยคุกคามจากกองสหกรณ์ ก็เป็นพันธมิตรในยามสงบ แต่พันธมิตรแบบบิสมาร์คเป็นพันธมิตรในยามสงบเพื่อป้องกันสงคราม โดยศรีทุกฝ่ายมิให้จันอาชญาตเข้าประหัตประหารกัน บรรดามหาอำนาจล้วนตกลงเป็นเหยื่อระบบพันธมิตรอย่างดีนี้มีหลุด เยอรมนีผูกมัดกับอสเตรียเป็นพันธมิตร แต่ก็ควบคุมพฤติกรรมของอสเตรียอย่างใกล้ชิด บังคับโดยบริษัทให้อังกฤษ อิตาลีและรัสเซียเป็นกลาง ระบบพันธมิตรนี้ตึงทุกฝ่ายมิให้ก้าวร้าวรุกรานกันเอง เสมือนตึงไว้กับที่มิให้ฝ่ายใดเคลื่อนไหวได้แม้แต่หนึ่งก้าว³⁰ สันติภาพจึงดำรงอยู่ได้ในยุโรป ดุลถ่วงอำนาจก็สามารถอยู่ได้แม้จะง่อนแgnเพียงใด แต่ระบบพันธมิตรเองนั้นก็ย้อมขึ้นอยู่กับนโยบายของเยอรมนีด้วย วงการทุตยุโรปจึงมีแกนกลางอยู่ที่นอร์ดลิน และการทุตเช่นนี้เป็นมาตรฐานการนำเอาราชสีห์ทั้งปวงมาหมอบอยู่แทนเท้าเบอร์ลิน โดยเบอร์ลินบังเหียนเหล่าราชสีห์ไว้ให้ห้ามกันเอง และได้ถอดเขียวเล็บคนฟันของราชสีห์น้ำด้วยการปล่อยให้ห้ามกันเองเป็นราย ๆ ไป เปรียบเสมือน

²⁸The Franco-Russian Alliance, p. 3.

²⁹Ibid.

³⁰William A. Langer, "The Diplomacy of Checks and Balances," **Otto von Bismarck, A Historical Assessment**, ed. Theodore S. Hamerow (Lexington, Mass. : D.C. Heath and Company, 1962), pp. 61-65.

การยึดมือเหล่าประเทศเพื่อนบ้านของตนให้ถอนเข้าเดิมพันกันเอง^{๓๑} จนไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อเยอรมนีและยุ่งหวังไม่ตรึงจากเยอรมนีมากกว่าจะตั้งตนเป็นปฏิปักษ์ต่อเยอรมนี การทุตเห็นนี้ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์น้อยคือ รุสเซียผู้อ่อนแอดำดในเชิงการทุต

^{๓๑}คำพูดของ Lord Salisbury, quoted in Weber, p. 758.